

Títol :

Àvies, besàvies i rebesàvies: la dona a la industrialització (Colònia Güell, 1891-1973)

Autora :

Montserrat Vilajuliu i Martínez

ÍNDEX :

A. Així començava el projecte :

Revisem les publicacions...2

Història oral, història escrita ...2

Objectius generals...6

B. La història de la dona en el currículum...8

C. El mètode biogràfic...9

D. El treball de camp :

Les entrevistes i transcripcions...10

Les altres fonts...11

E. Els primers resultats :

Del treball a l'arxiu...11

De les fonts orals...17

L'escola18

La fàbrica...19

F. Conclusions ...40

G. Annexos i bibliografia ...42

A) Així començava el projecte

1. Història oral , història escrita...

El contrast entre la història oral de la Colònia Güell , la que ens transmetien les nostres àvies, mares, ties , veïnes, i l' escrita és brutal. Elles ens deien que aquí les que més treballaven eren les dones, ja que gairebé totes anaven a preu fet i quan sortien de la fàbrica havien de tenir cura de la casa, les criatures, els avis. Fer altres jornals perquè els diners no arribaven. I com que només tenien festa el diumenge, aquell dia havien de fer la bugada, assecat i planxar la roba, perquè no en tenien d'altra per canviar-se. I és clar , no eren en aquells àmbits en què suposadament es fa la història.

De fet quan s'intenta explicar la industrialització , especialment, el sector tèxtil, i no es parla de la sobreexplotació a què foren sotmeses les dones treballadores , és que algun registre fonamental ens està fallant. Igual passa quan es creu que en la creació i consolidació d'un poble les dones no hi han jugat cap paper important. En els treballs sobre la Colònia Güell, quan es fan entrevistes a antics treballadors , sempre són treballadors, és a dir homes, mai ningú no ha preguntat res a les treballadores, malgrat que eren majoria i eren el sector bàsic en el procés productiu.

En canvi la història oral ens restitueix el treball de les dones en tota la seva plenitud i complexitat. Només voldríem que les noves generacions puguin veure i sentir les seves vides, el seu treball, la seva lluita quotidiana. També el seu record d'aquells fets polítics i socials que van marcar-ne les trajectòries : la República, la guerra , la postguerra... I llavors tindrem una engruna d'història de la humanitat. Perquè, si algú, en fer la història de la classe obrera, va pensar que treballava fent la història dels més oprimits, es va equivocar; per sota dels obrers encara hi havia les obreres.

2. Revisem les publicacions ...

a) Material per a l'ensenyament :

- Mª José Amigo, Lluís Català, Francesc Mas, Glòria Repollès :
Una visita a la Colònia Güell (Crèdit variable. Secundària postobligatòria) ICE de la Universitat de Barcelona juliol 1994

Aquest crèdit tot i ser pensat per a l'ensenyament reformat en què es té en compte, com a eix transversal, la igualtat i promoció de la dona , només cita el treball i els estudis de les dones de la Colònia Güell en aquests dos casos i, encara, de passada.

Dels mil treballadors que habitualment treballaven a la fàbrica, més de la meitat eren

dones, les quals s'encarregaven de les màquines de filar, de les de teixir i els acabats. Els homes s'encarregaven més aviat del manteniment mecànic i del transport intern. (pàg. 46)

Els alumnes més avantatjats anaven a l'Escola del Treball de Barcelona a aprendre un ofici que fos útil a la fàbrica. Les noies rebien un ensenyament diferent del que rebien els nois (...) (pàg 52)

- Mercè Fernández, Pilar Giménez, Natàlia Piernas (Escola- Taller del Patrimoni)

Itinerari per la Colònia Güell . Propostes didàctiques. Gener 1991.

Nivell : 10-12 anys.

Està basat en l' explicació que fa una nena , la Mariona , que viu a la Colònia Güell. Està molt il·lustrat amb dibuixos : l'escola-bressol , la seva classe amb una monja, amb la mare treballant a la fàbrica i a casa ... , l'avi a l'hort.

Tant la mare, com la monja semblen unes Hildes i el pare també és de pel·lícula.

En la il·lustració 8 el text diu : Prop de les 14 h. arriba el pare molt cansat de la feina. Sembla que la mare no es cansa, perquè quan torna de la fàbrica fa dinar, sopar i el que calgui .De fet deu ser força realista , les coses anaven així, però hi contrasten els dibuixos.

Els corresponents a 12-16 anys i 16-18 anys són ampliacions de l'anterior.

Introdueixen el concepte de divisió del treball :

Les dones conduïen una o varies màquines de fàcil maneig sense tenir una gran responsabilitat. El sou depenia del treball realitzat.

(...) Tant els homes com les dones complementaven el treball de la fàbrica amb el del camp, obtenint així ingressos complementaris.

I ja no se'n parla més de les dones. Quines conclusions en trauríeu ? Que les dones feien una feina fàcil ? Treballaven molt o poc ? Quant cobraven ?

Quan plegaven de la fàbrica se n'anaven al camp ?

- Beatriz Costillas, Inés Dal Machio, Mª Teresa Montero(Escola-Taller del Patrimoni). **La Colònia Güell. Itineraris per una colònia industrial**

Es tracta d'un dossier interessant, didàcticament ben construït, com els altres. Reflexiona sobre el Modernisme i la Industrialització. I pateix del mateix mal : l'absència de les dones, la seva invisibilitat.

- Beatriz Costillas i altres.1992. **La Colònia Güell. Modernisme i indústria**
(Escola -Taller del patrimoni. Cornellà del Llobregat1990)

Només hi ha 23 línies d'una columna - el text és a dues columnes i té més de 100 pàgines - en què es parli de les dones. Per dir que :

- Els homes tenien un sou fix i el de les dones podia ser fix i a preu fet.(pàg 31)
- Les monges Carmelites tenien cura dels malalts i de la casa-bressol. (pàg.33)
- L'educació era diferent per a nois i noies.Per a elles s'hi impartia un tipus d'educació molt elemental i de caire domèstic.(pàg.40)

En relació als nois esmenta les 15 matèries que cursaven , però en relació a les noies només parla de treballs manuals i feines domèstiques. (pàg. 68)

En citar Can Julià explica que hi havia safareigs on les dones rentaven la roba encara que normalment ho feien a la fàbrica.

En cap moment es reflexiona sobre el treball de la dona a la fàbrica que en el 90% de les seccions era a preu fet i això vol dir esgotador, ni per quin motiu les dones de Can Julià anaven a rentar a la fàbrica que era una mica lluny, si tenien safareigs davant de casa.

La resta de materials existents segueixen la mateixa tònica.

B) Treballs d'història local

La persona que més ha investigat la història de la Colònia Güell ha estat, sens dubte , Josep Padró i Margó. Mestre de "Costa i Llobera ". En alguns treballs, basats en la tradició oral de la seva família, parla de les seves àvies, una Oró i l'altra Pasquala, dues de les nissagues més importants del nostre poble. En els altres o no en parla, o bé ho fa negativament , perquè així és com ho ha trobat documentat.

- Josep Padró i Margó Colònia Güell. **Del Vapor Vell a la República**
Comunicació presentada a l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos.
l' Hospitalet de Llobregat, 24-25 de maig 1986. (mecanografiat)

Primer període (1890-1931), basat en el llegat oral de la seva família , en els testimonis d'altres persones de la Colònia i en un conjunt de documents.

En aquest treball recull les aportacions orals i així es parla de les àvies, les veïnes ... :

La Cisqueta Vicens explica com la seva àvia, la Rossa, amb nou anys , venia de Sant Vicenç dels Horts a treballar a la Colònia. Quan de matinada arribava a la riera de Torrelles havia d'esperar algun home que l'ajudés a traspasar-la, per no mullar-se tota ella. Per arribar a la màquina s' havia d'enfilar en un tamboret. (pàg.5)

Mil obrers treballant segons èpoques, seccions o categories a torn central, doble torn o a tres torns, feines d'escarràs realitzades per les dones de la filatura o dels telers, sotmeses a unes condicions de soroll, de calor i d'humitat extremes; feines pesades realitzades pels homes del tint i dels acabats (...) i la figura temuda del director, el factòtum, cap de personal, cap tècnic, jutge en funcions i alcalde del seu territori. Més

llunyà l'amo, que es deixava veure per la fàbrica només de tant en tant.(pàg.10)

Teixidores, maquinistes de la filatura i dels acabats, cosidores, nuadores, etc. tindrien en comú l'exigència de conduir una o diverses màquines de fàcil maneig, fent-ho amb habilitat, pulcritud, esforç, destresa i velocitat. Per aquesta funció no els calia una gran preparació en matemàtiques o en matèries tradicionals. Les monges encarregades de la seva educació més aviat semblaven motivades per obtenir unes treballadores castes i religioses, amb una bona formació en treballs manuals i domèstics. (pàg.24)

Les mares podien plegar un temps per alletar els seus fills mentre els criaven, o els podien donar el pit a peu de màquina si algú els hi portava.(pàg.24)

_____ “ **La Colònia Güell , els anys de la col·lectivització** “ dins de
A.A.V.V. **Col·lectivitzacions al Baix Llobregat (1936-1939)** Centre
d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat . P.A.M, núm. 69 (1989)

Quadre 3 : Proposta d'augment salarial (1937) pàg. 316

Es tracta de mesures autoimposades pels mateixos treballadors de la fàbrica col·lectivitzada per fer front a la crisi. Alguns treballadors protesten per les diferències de sou entre els tècnics i els altres obrers:

Tècnics.....	100'00 ptes setmanals
Ajudants paradors i peons especialitzats.....	77'05
Peons despatx Barcelona	73'60
Homes empleats de 21 anys	71'25
Dones complerts els 21 anys.....	57'25

Algunes dones a les quals s'havia tret el preu fet també van protestar a causa que no tenien opció de treure's un jornal superior ni que fos a costa del seu sobreesforç. Altres van arribar a baixar el seu rendiment per sota dels límits establerts pel consell, la qual cosa va motivar que aquest les sancionés amb dies de suspensió de sou i de treball. (pàg.325)

L'autor comenta que els treballadors que havien agafat la baixa en aquell trimestre eren el 22 % que contrasta amb el 6'4 % i el 2'8 % dels anys 1934 i 1935.

(...)

I nosaltres ens preguntem : qui s'havia preocupat de conscienciar les dones ?

Havien assistit elles a les assemblees de treballadors ? Quin sou es podia treure una teixidora, anant a preu fet, abans de la col·lectivització ? Com complicava la guerra el treball familiar ? Quina era la seva situació econòmica ?

**L' Ateneu Unió i el moviment cultural de la Colònia Güell
(1892-1992). Gràfiques Llopart. Sant Sadurní.**

En aquest llibre Josep Padró i Margó cita , sense estendre-s'hi gaire, el dret de vot de la dona aconseguit el 1933, el primer equip de bàsquet femení, els homenatges a la vellesa. Però , i aquí rau la novetat , titula l'últim apartat (X) : La dona i l'associacionisme a la Colònia Güell (pàg.83 i 84) en el qual explica les dones que constaven en l'organigrama de la CNT i de quina secció de la fàbrica eren delegades. I també les dones del catalanisme que es trobaven en l'Associació Protectora de la Llengua Catalana i a la Biblioteca Popular Joaquim Folguera.

Bé, podríem citar, encara , les memòries escrites per persones de la Colònia, les publicacions locals : L' Estel , Labor ... però pensem que no cal insistir més en la invisibilitat de la dona per a la història ja que és un universal. De fet les noves perspectives de la investigació : història de la vida quotidiana, de les mentalitats, de les dones, tenen en el nostre país vint anys de vigència, i malgrat que es van obrint pas, no han arribat ni a totes les persones, ni a l'escola. Només en alguns països d'Àmerica i a Itàlia, per exemple, han sortit del reducte universitari.

És en funció d'aquesta situació que ens proposem els següents objectius en la investigació :

3. Objectius generals :

a) Evidenciar el paper fonamental de la dona en la industrialització i , especialment , en el tèxtil , a partir d'un exemple concret : la Colònia Güell, des de 1890 fins a 1973, en què va tancar la fàbrica . L'eix vertebrador d'aquest estudi és el treball de la dona en tota la seva complexitat : l'articulació del treball domèstic amb el de la fàbrica, les relacions amb els serveis propis d'una colònia, els parts i la socialització dels fills, l'atenció als vells..., i , per tant , és en primer lloc un treball sobre la vida quotidiana.

b). Posar de manifest que les dones amb les xarxes de relacions que estableixen, són a la base de l'assentament i consolidació del nou poble, creat a l'entorn de la fàbrica.

c) Valorar com afectava les dones el paternalisme proverbial dels Güell. Vivien en el millor dels móns possibles per a la seva època i classe social ? O, com digué Teresa Claramunt, eren les esclaves dels esclaus ?

d) Determinar els canvis socials que es produeixen entre les diferents generacions de dones que treballaren a la fàbrica, des de la fundació el 1891 fins al tancament el 1973 i veure quin paper hi han jugat les dones.

B) La història de la dona al currículum

Doncs, bé, com a tants altres pobles, comarques, països i continents... la història de la Colònia Güell era només la història dels homes. Les dones no comptàvem. No havíem fet mai res. O més ben dit tot el que havíem fet era invisible als ulls de la Història, així, amb majúscula. D'aquí l'interès per recuperar la vida de les dones d'aquest nucli industrial que, per altra banda, és ben particular

L'any 1997 vaig participar en un seminari al Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, impartit per Cristina Borderías de la Universitat de Barcelona, sobre la història de la dona i les fonts orals, molt centrat en les noves conceptualitzacions elaborades per abastar la complexitat del treball de les dones.

Per altra banda, les qui estem a l'ensenyament ens adonàvem que no teníem materials que ens permetessin introduir en el currículum la trajectòria de les dones en les diferents èpoques, des de les Ciències Socials, la Llengua i Literatura, els idiomes estrangers, el dibuix o que, si existien, eren molt minsos.

Ja celebàvem el Dia de la Dona, reflexionàvem una mica de tant en tant. No n'hi havia pas prou.

D'aquesta doble necessitat: conservar la memòria de les dones treballadores de la Colònia Güell i, al mateix temps, fer-la accessible al nostre alumnat de secundària, va néixer aquest estudi. Només en tenim les grans línies. I som conscients que no hi ha una història de les dones i els homes per separat, sinó que justament són homes i dones en interacció els agents de la història. Però, ho hem de deixar per a més endavant.

C) El mètode biogràfic

El mètode biogràfic explora l'experiència global de vida de les persones: la família, l'escola, els jocs i diversions, el treball, les relacions a diferents nivells, els canvis de residència i de feina, les estratègies de resistència i de supervivència; per això diem que és un mètode qualitatiu.

Aquest mètode ens ha permès accedir als espais i experiències de les dones que tradicionalment han estat invisibles. Ens permet seguir el moviment de les dones en l'espai exterior: el mercat, el metge, l'església, el taller, la fàbrica, el safareig; i també en l'espai interior de la casa: la cuina, l'eixida, les habitacions... i el treball constant que s'hi desenvolupa, que és complex, dinàmic i interrelacionat.

Per captar aquesta experiència, justament perquè no es pot analitzar de manera separada -treball reproductiu i treball productiu, ara la casa, ara la fàbrica- ens hem

hagut de dotar de noves concepcions, diferents de les clàssiques en economia, sociologia, història... ja que no es poden pescar tonyines amb un caçapapallones. L'aparell conceptual desenrotllat en les diferents disciplines de les ciències socials pren com a model, com a referent, l'individu mascle i blanc de l'espècie humana. Consideren la dona: dèvil, mala productora, conservadora... En canvi les noves categories conceptuais parlen de **dobla presència, treball generalitzat, treball de cura, qualificacions no formals, ambivalència, ambigüitat**.

El mètode biogràfic pateix d'un plantejament etnosociològic. D'estudiar les mediacions que els individus estableixen amb les estructures socials. De veure com els fenòmens socials generals es tradueixen en la vida de les persones. L'interessa especialment l'anàlisi de les relacions, els processos socials i les teories de l'acció social. És a dir, vol establir el paper dels individus com a actors socials. Què fan les diferents persones amb allò que les estructures socials han fet amb elles. Es tracta, per tant, d'una reacció contra el determinisme estructuralista i la visió de les accions dels individus com a simple reacció d'adaptació al medi social. Les persones tenen també capacitat de resistència, de canvi i transformació de la realitat. Això no vol dir postular la llibertat total dels individus, estem determinats però podem fer alguna cosa amb les nostres determinacions.

En les mateixes circumstàncies econòmiques i socials no totes les persones actuen igual. Podem detectar estratègies d'adaptació, de ruptura, de realització en cada generació. El temps compta com a productor de sentit. Cada generació té unes limitacions socials més enllà de les quals una dona pot caure en la marginació. De vegades la ruptura es diferirà a la propera generació i es posaran les bases perquè les filles surtin d'un marc determinat. Ser mestressa de casa pot tenir significats diferents, pot possibilitar un projecte autònom en el futur.

Les dones tenen consciència de ser agent de la seva pròpia història. Es mouen en continus reequilibris entre adaptació i ruptura. Allò que s'ha realitzat no és només el que s'inscriu en la seva trajectòria sinó el que es pot transmetre a les següents generacions. Es deleguen els canvis més radicals a la generació de les filles.

Té a la vegada el mètode la característica de la transversalitat especialment indicada per estudiar la dinàmica reproducció/producció, perquè és impossible de separar ambdues esferes en la història de les dones. La transversalitat ens mostra les connexions permanents entre el treball familiar i el treball retribuït. La relació entre les qualificacions formals, adquirides a l'escola, i les informals, adquirides en la família. Ens permet captar el pas d'unes institucions a unes altres (parvulari, escola, família, treball, església...).

Les biografies mostren el caràcter de relació global que les dones mantenen amb la seva pròpia vida. Un acte en una esfera no pot separar-se dels efectes produïts en l'altra. Les trajectòries de treball i familiars estan totalment entrellaçades. S'hi fa front a partir de les mediacions estableixen entre elles.

Cristina Borderías. *Subjetividad y cambio social en las historias de vida de las mujeres: notas sobre el método biográfico*. Arenal, vol 4, nº2, julio-diciembre de 1997. I seminaris . (Resum, traducció i adaptació: MVM)

D) El treball de camp

Les entrevistes

Ha estat la primera vegada que algú els ha demanat que parlessin, que expliquessin la seva experiència, com combinaven la feina de casa i el treball a la fàbrica, qui tenia cura de les criatures i les persones malaltes; què va significar per elles la República i la col·lectivització de la fàbrica; quan desmamaven la canalla...

Pràcticament totes les dones a qui he demanat per entrevistar-les han respost positivament; només un parell no han volgut parlar al·legant la mala salut i la mala memòria. Cal tenir present que els meus avis i àvies , ja vivien a la Colònia Güell i treballaven a la fàbrica. I que la família hi segueix afincada.

Les transcripcions

Si bé els textos orals són d'una frescor i una bellesa insòlita , per la qual restes fascinada, la transcripció és també d'una duresa insospitada. Escoltar i escoltar, fer-te enrera, no pots transcriure el gest, l'entonació, l'ambient, la brillantor dels ulls o el dolor dels records. El text escrit s'empobreix. El treball és molt lent.

El primer grup d'entrevistes són resums. Hi manca profunditat. Una vida és més complexa. Havia d'entrevistar més i transcriure literalment per posar-te en el lloc d'elles, en el seu punt de vista. Calia immersir-se en les seves paraules, recomanació de l'experta supervisora. Així fou cinc entrevistes amb transcripció literal. Una hora de gravació en representa vuit hores de transcripció. Recursos artesanals. Però realment trobava el que estava cercant. Les següents han estat escrites amb transcripció mitjana. Suposa repuntar el text, obviar-ne les reiteracions , ometre algunes digressions.

Tenim 20 entrevistes totalment transcrites, 5 de les quals són textuais i la resta transcripció mitjana. N'hi ha 7 que encara s'han de transcriure. Les entrevistes centrals són de cinc hores. Les altres, en general, una hora i mitja o dues. en molts casos s'ha tornat un altre dia per demanar puntualitzacions.

Quan s'ha estat fent aquesta tasca , la possibilitat de treballar un arxiu és com una finestra per poder respirar.

Altres fonts :

Els arxius

L'interès central era treballar sobre la mortalitat infantil, a fi d'objectivar d'alguna manera les millor condicions de vida que oferia la Colònia Güell des d'un principi. Les cases ventilades i assolellades, de bona qualitat , les aigües, el menjar... perquè pel que fa a les condicions de treball ja sabíem que les jornades eren com en els altres llocs, de 12 i més hores diàries; com també ho era el treball infantil...

L'Arxiu del Jutjat de Pau de l'Ajuntament de Sta. Coloma de Cervelló, llibres de naixements i defuncions , m'oferia aquesta informació i d'altres que han estat molt valuoses. Dates en què apareixen registrats els carrers de la Colònia Güell que es va construir, mares i pares solters i altres.

Hauria volgut poder accedir a l'arxiu de l'empresa , Colònia Güell S.A . Una part era a Manresa i la resta, m'informaren des de la Universitat de Barcelona que s'havia recuperat, i aniria a l'Arxiu Nacional de Catalunya. De fet és a l'ANC, però encara no es pot consultar perquè no està catalogat. Era prioritari tornar a entrevistar. Fet i fet, l'arxiu el podré consultar en qualsevol moment. Les àvies no són pas eternes.

Les memòries

He pogut consultar 4 tipus de Memòries :

- Francisco Farret , és una llibreta de notes, una mica com un diari, on apunta tot allò que li sembla interessant en relació a la fàbrica _ primer dia que es fan les 8h., accidents ...o amb la seva família _ casaments, naixements, visites a metges, preus dels mobles que compra.
- La d'en Josep Viñas, que estava en mans dels nebots i no en coneixíem l'existència
Hi ha força informació sobre la vida quotidiana ; també sobre A. Gaudí en la construcció de la Cripta ; les escoles , exàmens ...
- Les d'en Lluís Margó i Oró, molt relacionades amb la guerra civil; hi trobem referències a la instal.lació de la seva família (avis) a la Colònia Güell.
- Jaume Martínez Vendrell: **Una vida per Catalunya** . Fa referència sovint a la Colònia Güell, on va néixer i créixer l'autor.

E) Els primers resultats

1. Del treball a l'Arxiu del Jutjat de Pau de Sta Coloma de Cervelló. Llibres de naixements i defuncions : *Creixement de la població*

ANYS	Naixements Colònia Güell	Naixements Sta Coloma	Total Naixements	Total Defuncions	Creixement vegetatiu
1892	13	12	25	10	15
1893	20	9	29	19	10
1894	17	6	23	23	0
1895	26	8	42	23	19
1896	42	5	47	25	22
1897	28	4	32	6	26
1898	34	8	42	22	20
1899	25	4	29	14	15
1900	22	8	30	23	7
1901	27	9	36	17	19
1902	25	4	29	19	10
1903	24	8	32	18	14
1904	16	6	22	17	5
1905	28	6	34	16	18
1906	17	9	26	24	2
1907	15	5	20	10	10
1908	17	7	24	25	1
1909	9	8	17	19	-2
1910	16	5	21	12	9
1911	13	12	25	19	6
1912	18	6	24	23	1
1913	16	6	22	17	5
1914	12	7	19	16	3
1915	12	5	17	6	11
1916	22	10	32	12	20
1917	15	7	22	15	7
1918	12	6	18	15	3
1919	16	4	20	16	4

APARICIÓ DELS CARRERS EN EL REGISTRE

1893 : Barrau, Aranyó, Cases de l'Espinal, Pç Joan Güell

1894 : Monturiol, Malvehy

1895 : Bosquet, cases de la Masia, Torre Salbana

1896 : Mas del Mallorquins, calle de la Masia, Rexat, calle de la Sanjada, Can Julià

1897 : Reixach

1901 : calle de las casas del Agustín

Anteriorment al 1893 el registre diu “ Casas del Sr Güell o Colonia del Sr Güell.
El 1896 apareix registrat el C. Reixach. Tothom encara en diu el Carrer Nou.El
1901 Casas del Agustín , carrer Claudi Güell posteriorment.

No es conserva documentació que ens permeti establir amb seguretat la població de la Colònia Güell, dels padrons no en queden sinó fulls, en mal estat i que no aporten la informació desitjada; com diu Anna Duran (**Els arxius històrics de Sta. Coloma de Cervelló**, II Màster d'Arxivística. Barcelona 1994, p.174) :

“ La documentació sobre població és bastant neulida. Tan sols existeix la sèrie del Padró municipal d'habitants, i encara de dates molt recents. Els fulls més reculats corresponen al 1901, després hi ha un salt fins el 1924 i un altre fins els anys trenta. Cal remarcar l'existència d'un Llibre del Padró municipal d'habitants, de l'any 1932, volum que no figura a l'inventari de l'AHCSFLL. L'apèndix i el quadern auxiliar del 1939 correspon de fet ja a la nova situació política.”

I Josep Padró “ COLÒNIA GÜELL del Vapor Vell a la República “Comunicació presentada a l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos.' Hospitalet de Llobregat, 24-25 de maig 1986. (mecanografiat)

“Una estimació de la població total de la Colònia ens porta a uns 550-650 habitants abans de 1910, cosiderant 5 ó 6 persones per casa de promig. Posteriorment la construcció del Carrer Nou, la consolidació del carrer Claudi Güell i l'aparició d'algun disseminat representà una elevació del nombre d'habitants fins arribar a una quantitat entre els 800 i els 100 que s'ha mantingut fins als nostres dies. (...)

Creixement vegetatiu, tret d'algun any en concret, és enorme entre els anys 1892-1905 com ho devia ser la quantitat de persones que s'instal·len a la Colònia Güell. És allò que una dona ha qualificat com el boom de la Colònia perquè donaven cases, quan els seus avis de Sant Feliu del Llobregat , vingueren a viure aquí

L'àvia Maria Silicis, i resulta que sempre li havia sentit a dir que terra no n'hi havia, que hi havia ceps, arrels de ceps, treien arrels, després van posar les rajoles toves i ja van anar fent les cases, i ajudaven a fer parets de la fàbrica...

(...) hi havia dues ties més que van quedar solteres, van quedar solteres, però també els hi van donar una casa aquí al costat, o sigui que vivien tots junts.(E.15)

És evident que la població incorporada és jove , amb plena capacitat reproductiva. I que les rebesàvies assumirem a més d'uns horaris esgotadors a la fàbrica _ dotze hores o més 6 dies a la setmana _ una ingent tasca reproductiva. Però també a una alta mortalitat infantil :

Mortalitat infantil(0-11 mesos) municipi de Sta Coloma de Cervelló

C.G. Colònia Güell , nucli industrial S.C. Sta. Coloma ,nucli rural.

ANY	Naix C.G	Def. C.G. - 12 mesos	TAXA % ^{oo}	NAIX S.C.	Def. S.C. -12 mesos	Taxa % ^{oo}	Def. total municipi (totes les edats)
1892	13	2	153'84	12	0	0	10
1893	20	3	150'00	9	1	111'11	19
1894	17	3	176'47	6	1	166'66	23
1895	26	5	192'30	8	0	0	23
1896	42	7	166'66	5	1	200'00	25
1897	28	0	0	4	0	0	6
1898	34	5	147'05	8	0	0	22
1899	25	4	160'00	4	1	250'00	14
1900	22	4	181'81	8	0	0	23
1901	27	2	74'07	9	0	0	17
1902	25	2	80'00	4	0	0	19
1903	24	3	125'00	8	0	0	18
1904	16	4	250'00	6	0	0	17
1905	28	1	35'71	6	0	0	16
1906	17	2	117'64	9	1	111'11	24
1907	15	1	66'66	5	0	0	10
1908	17	4	235'29	7	1	142'85	25
1909	9	0	0	8	1	125'00	19
1910	16	2	125'00	5	0	0	12
1911	13	5	384'60	12	0	0	19
1912	18	2	111'11	6	1	166'66	23
1913	16	0	0	6	0	0	17
1914	12	0	0	7	1	142'85	16
1915	12	0	0	5	0	0	6
1916	22	1	45'45	10	1	100	12
1917	15	3	200'00	7	0	0	15
1918	12	1	83'33	6	1	166'66	15
1919	16	2	125'00	4	1	250'00	16
1920	21	0	0	10	0	0	13
1921	12	2	166'66	3	0	0	16
1922	17	0	0	8	0	0	8
1923	8	0	0	---	0	0	17
1924	14	0	0	5	1	200'00	16
1925	12	0	0	9	0	0	14
1926	15	1	66'66	11	1	90'90	25
1927	9	0	0	7	1	142'85	12
1928	9	0	0	6	0	0	21
1929	14	0	0	3	1	333'33	21
1930	19	3	157'89	16	0	0	13
1931	11	1	90'90	4	0	0	16
1932	8	0	0	11	0	0	20

Les taxes de mortalitat infantil són altes com arreu per l'època, amb tot són més baixes que a Barcelona, Catalunya en general i a Espanya. I, per tant, ens certificarien les millors condicions de vida a la Colònia Güell.

GOMEZ REDONDO, R. **La mortalidad infantil española en el siglo XX.**
P. 34 Evolución de la mortalidad infantil en España (tasas corregidas).

Espanya :

Año	Tasas
1901	185'90
1905	161'30
1910	149'30
1915	156'00
1920	165'20
1925	136'40

Catalunya (Elaboració pròpia a partir de la mateixa font pàg.. 49)

	1901-1905
Barcelona	136'96
Gerona	148'70
Lérida	154'64
Tarragona	121'93
Cataluña	140'55 *

Per a la Colònia Güell la taxa per al quinquenni 1901-1905 és 112'95. Hi morien tant els fills i filles de les treballadores de la fàbrica com els del metge, mestres... fins que no s'utilitzen les sulfamides i, més tard, la penicil.lina, les infeccions respiratòries a l'hivern i les de l'aparell digestiu a l'estiu són mortals per a les criatures de menys d'un any.

El que caldria considerar és, si les dones obreres _ especialment les que vénen dels pobles veïns _ desmamen els seus fills abans d'hora i això incrementa la mortalitat.

Aquest apartat i el de la maternitat resta obert. Continuaré la investigació resseguint la mortalitat infantil fins als anys 50. I enquestant les mares sobre els hàbits d'higiene, moment de desmamar les criatures, introducció de sòlids en la dieta, etc.

Mares i pares solters

Un dels temes recorrents, quan se'ns parla del poble en els seus primers temps , és el gran control social exercit des de la direcció de la fàbrica i la tenència parroquial. Trobem en el registre de naixements elssegüents casos de solteria dels pares :

(Del registre de naixements , Jutjat de Pau de Sta. Coloma de Cervelló)

- **1893 Valentín Escardivol Porqueras** _____ hijo de :

Valentín Escardivol y Soler , **soltero**, de Barcelona, jornalero de 20 años (declarante) y Raimunda Porqueras y Zamora , **soltera** , de Poboleda (Tarragona) de 18 años..... vive en el domicilio del declarante : Barrau, 22.

- **1895 Ramon Escardívol Porqueras** _____ el pare i la mare són casats i viuen al Bosquet.

- **1897 Francisco Serra Sanromá** _____ hijo de :

Pedro Serra Sanromá , **viudo**, de Tarragona, carpintero de 42 años.
Josefa Sanromà Serra, **soltera**, de Tarragona, tejedora, de 24 años.
Domiciliados en Barrau, 19.

- **1899 Maria Serra Sanromá** _____ el pare i la mare són casats.

Les dones casades consten com ocupaciones propias de su sexo...En canvi , Josefa Sanromà com que és soltera apareix com a **tejedora**.

De les entrevistes :

...Lo que sí una soltera, si tenia una criatura era molt mal vista, aquí la Colònia hi va haver una soltera que va tenir una criatura i la van treure del poble, eh ! Cap a Sants em sembla que tenia família (...) Veus la Matilde va ser per nosaltres una espècie d'heroe, viam perquè, escolta, va ser valenta, el cos de tren, aquell home li va fer una criatura i ella sí, sí, va tirar endavant , sa mare amb tota la pena va tirar endavant...El fill abans venia a veure'm , ara no sé on para , el teníem com un nebot nosaltres, entre tots , kiko ? no, Albertito, Tito (...) ai, pobra nana , va tenir un mal d'allò , perquè deien que si tenia aquell malaltia de la sífilis i van començar que la Matilde tenia el mal aquest i d'allò , se la va carregar sempre, pobra, al tenir la criatura se la va carregar...

Una altra de les entrevistades ens diu :

Sí, aquesta noia era de la nostra família, no n'hem parlat mai més. Va quedar en estat i li varen fer dir qui era el pare. Ell ho negava. Mn Gaspar el va agafar i li ho va fer jurar davant del Sant Crist. Es veu que ho va negar. Els van expulsar tots dos del poble.(E.12)

Ha de ser a partir del 1900 quan Mn. Gaspar s'incorpora a la Colònia.

També es pot perdre la casa :

Un veí que s'entenia amb la veïna _ un saltaeixides _ va haver de deixar la casa en ser descoberts. El matrimoni se separa de facto. L'amant perd el dret a viure en una casa de l'empresa.

2. De les escoles

Monges, mestresses i mestres

Les monges de Can Julià. Amb aquest nom recorda la gent la primera orde religiosa que es va assentar a la Colònia

También a(sic) completado nuestra Casa la iniciativa de los que llamaron a las Hermnas Carmelitas de San José para el cuidado de los enfermos y de los niños párvulos, dándoles locales a propósito para sus caritativos fines y satisfaciendo la mitad de los modestos emolumentos necesarios para la vida de aquellas hermanas (...)llevan sus cuidados a los enfermos a domicilio, tienen a su dirección los párvulos hasta la edad de ingreso en los colegios, y la clase dominical con su teatro y gimnasio para las jóvenes obreras, como también la “ Casa-Cuna”.(Colonia Güell y Fábrica de panas y veludillos de Güell y Cía . Barcelona, diciembre de 1910. pág 64, 66 y 67)

1895 Primera subvenció a les Germanes de l'Esperança per tenir cura dels malalts. Pertanyien a un orde hospitalari. Segons les àvies anaven molt justes i se'ls havia de fer algun regalet.

Les primeres nòmies de mestres registrades són :

Mestres i mestresses de l'escola de la Colònia Güell eren seleccionats per oposició. I com és pot veure la formació dels nois era força completa. Es considera que van ser de les primeres escoles catalanes del país.

Colegio de niñas con enseñanzas propias de las escuelas elementales y las labores propias de la mujer.

Colegio de niños dirigido por D.Luís Artó.

En el se enseñan las siguientes asignaturas :

Religión y Moral, a cargo del Rvdo. Cura Mosén Gaspar Vilarrubias .

Lectura y declamación. Caligrafía.

Gramática (Castellana y Catalana).

Aritmética y Cálculo mercantil.

Historia Sagrada y Universal.

Geometría práctica.

Nociones de Algebra y Trigonometría.

Nociones de Ciencias físicas y naturales.

Francés y nociones de Alemán.

dibujo lineal y de figura.

Música (solfeo y piano).

Gimnasia rítmica del Profesor Jacques Dalcroze.

Gimnástica higiénica por el “ sistema Müller”.

(Colònia Güell... 69-70)

En el cas de les nenes era més elemental. Segurament prioritzava el fer-les esposos i productores disciplinades a casa i a la fàbrica. El 1895 la mestra de les nenes és Francisca Vila _ Donya Paquita _ que és ben assegurava que les seves alumnes sabrien portar una casa :

*Per castigan-se deia : ” **Vindreu després de col·legit una hora a casa** “ i llavors ens feia sorgir els calçotets del seu marit. Era encarregat, no, contramestre dels telers i de vegades ens deia : “Au , vindreu una hora a casa” i ens feia sorgir la roba d’ella. Ai, sí però era molt bona dona, la seva filla una era la Rosita i l’altra era la Lola que era casada amb el d’aquí a baix, com li deien ? El Capdevila. Tenia només dues noies. No sé què se n’han fet tampoc .*

Es celebre entre les poques alumnes que encara són vives això de sargir els calçotets del marit.

El 1921 les Germanes de l’Esperança cobren pels malalts i pàrvuls. I el mestre Lluís Artó comença a cobrar la jubilació. S’incorporen com a nous mestres el Sr. Vallespi, Donya Montserrat i la Carmeta Solà d’ajudanta :

E.2 (Exalumne de l’escola de la Colònia i mestre durant el franquisme)

D. Lluís Artó es passejava amunt i avall i anava recitant els partits judicials d’Espanya.

Després va venir en Vallespi i va ser un canvi més raro, el seu germà era el metge, va trencar el puntero i el va tirar a l’estufa i va començar a fer dibuixos a la pissarra amb guixos de colors, en sabia molt de dibuixar. Ens va ensenyar un himne

d'excursió. "L'excursió és salut fisiològica..." i va fer fer a les monges i les noies unes motxilles per anar d'excursió; les noies també en tenien. A més tocava l'orgue. Com que hi havia Mn. Gaspar llavors que sempre manava i aquest no es va deixar manar, va haver de tocar els dos... També va ser ell qui va fer canviar les monges. La dona era la mestra D. Montserrat. Quan es va acomiadar totes les nenes sortien plorant de l'escola.

Després va venir en Josep Franquesa. Abans de les monges d'ensenyament, l'escola de noies era en un pis que hi ha davant de l'actual Caixa del Penedès.

Segons les memòries de Sabí Martorell, fill i mestre del poble el primer col·legi va ser l'edifici del carrer Aranyó, 2, que posteriorment fóra el Convent de les Monges. Estava separat per dintre formant dues escoles diferents: la de les nenes i la dels nens. Quan la població escolar va créixer es va habilitar un local del carrer Barrau per a les nenes (L'E. 19 ens diu que eren una vintena de nenes). Els nens es quedaven on eren. A partir de 1916 es construeixen dos magnífics edificis: l'escola per als nens i el centre parroquial de Sant Lluís. Les nenes seran llavors a Sant Lluís i els nens a la nova escola. A partir del 1936 nenes i nens estan en el mateix edifici. Elles a dalt, ells a baix.

E.1

L'escola de les nenes era a Sant Lluís amb unes vidrieres que partien l'espai. Un tros per a les nenes i un altre per al teatre. Quan hi havia alguna activitat especial enretiraven les vidrieres.

Jo llegia el Narro. A l'escola de dalt no hi vaig anar mai, només quan vaig fer de mestra.

Sobre l'any 1921 la comunitat de les Germanes de l'Esperança és expulsada. No es que volguessin marxar, les van fer marxar. Ningú no sap quina n'era la causa. Les van acompanyar a l'estació moltes noies i dones i la Facunda va pujar a un banc i va dir: ***No se van por gusto, se van porque las echan.***

Des del 1900 existien en el poble dos poders fàctics en el ple sentit de la paraula: el director de la fàbrica i Mossèn Gaspar.

Cap persona de la Colònia sap per què van fer marxar les germanes de l'Esperança. Només aquelles, que pel lloc que han ocupat elles o la seva família _ els mestres _ en la jerarquia establerta han estat més a prop dels qui manaven, afirmen amb seguretat que aquella primera comunitat va ser foragitada per decisió de l'esmentat mossèn, que exercia un control ferri del poble. Aquests testimonis provenen de persones molt religioses, no gens sospitoses de tenir res en contra el clero.

A partir d'aquell any les Germanes Carmelites Terciàries Descalces s'incorporaran a la Colònia i s'encarregaran dels pàrvuls i de l'ensenyament de les nenes. Es perd el servei de vetlla de malalts.

E. 19 Entrevista a dues germanes de 90 i 88 anys respectivament

- Labors va ser amb les monges.
- I amb donya Paquita també. Les monges eren quan van començar una, l'hermana Carmen, devia ser l'única mestra que va venir.
- (...)
- Jo del que tinc més memòria és de les monges.
- Sumar, multiplicar, llegir...
- **Tot era en català ?**
- Sí, tot en català .No hi havia re en castellà.
- (...)
- Saps qui venia? El Senyor aquell, Pin i Soler.
- Això. Venien cada any com a fer un examen, jo encara me'n recordo a Sant Lluís i ens feien sortir de tant en tant a dir una poesia, un tros de les regles morals i ja estava l'examen. I les monges no n'havíem fet mai d'exàmens.
- Pintar també. Les monges ensenyaven molt. Eren dues o tres.
- Bé, ja se sap les monges sempre tenen més paciència...
- Amb les monges s'hi va guanyar molt, molt ,molt.
- *Volien que fos mestra.*
- Les mestres sempre ho deien, les monges, que volien que jo fos mestra.
- Perquè tenia cap.
- La mama no ho va voler de cap manera, saps per què ? Ja t'ho diré. Teníem una amiga que ho era de mestra i quan les destinaven havien d'anar allà on les destinaven i aquesta noia era molt sàvia i de bona família i tot, i la van destinar en un poblet de dalt d'una muntanya, que no la van deixar més, mai més van veure-la allà al poble...
- No va baixar mai més al poble. Per què no sabia com fer-ho per anar-hi i per tornar...
- La mama va dir : *de cap manera ! No vull que estudiïs de mestra perquè la Marta del Pla ja no la van veure més.*
- **I a vostè li hauria agradat ?**
- Sí, allavons sí que m'hauria agradat.

3. De la fàbrica

El treball infantil

Algunes de les nostres rebesàvies buscant unes condicions de vida millors, vingueren cap aquí amb les seves famílies per treballar a la fàbrica, moltes no tingueren infantesa, només una gran fàbrica per tirar endavant...

Els meus germans van començar a treballar quan van venir del poble 3 ó 4 se'n van quedar, els altres 4 vam quedar sense treballar perquè érem massa petits... els 4 que no ens van voler, vam anar a col·legi aquí a la Colònia, quan vaig venir ja hi havia

col·legis fets, no hi faltava re... i els treballadors acatàvem les ordres que ens manaven i ,vet aquí que vam passar tota una tira d'anys i ,després nosaltres, jo vaig anar a treballar que ja tenia 13 anys, perquè com que ja treballaven els més grans als més petits ens deixaven més reposar... (E.0)

Sobre testimonis com aquest s'ha bastit la teoria que el treball infantil aquí va durar poc; només els primers anys dels 82 que va funcionar la fàbrica, perquè de seguida va funcionar l'escola.

“El treball infantil i l'analfabetisme va acabar ben aviat, perquè des del primer moment van funcionar les escoles. Només en els casos més extrems van ser una realitat. Les famílies havien assumit aquest fet com una gràcia especial que els concedia l'amo i que d'aquesta manera els permetia equilibrar les despeses familiars d'una manera més satisfactòria.” (J.Padró: **Del Vapor vell ... p.19)**

D'altres persones, però, ho desmenteixen o , com a mínim , ho matisen força :

E.17

*De nena volia venir a Barcelona i una germana de la meva mare que vivia a la Colònia Güell va venir allà quan va morir l'àvia i jo: “ **Vui anar a Barcelona, vui anar a Barcelona...**” La tia no tenia fills i se'm va emportar , era l'any 1914. I un cop aquí m'enyorava molt i també van fer venir la meva germana, dos anys més jove , érem vuit noies.*

Vaig començar amb 11 anys a treballar a la fàbrica, a la filatura, descalça, plena d'oli, no sortia ni per dinar perquè aquella estona era quan les filadores sortien a menjar, nosaltres havíem de netejar les màquines. Em portaven el dinar, començàvem a les cinc del matí i plegàvem quan es feia fosc. Cobrava 3 pts.

Aquí vaig venir l'any 14, em sembla que va començar la guerra mundial. Vaig néixer l'any 1903.. me'n recordo ben bé quan va esclatar la guerra... les persones abans no eren com ara, no es preocupaven de les coses...

(...)Jo sempre estava malalta perquè aquí s'havia de treballar molt i era molt pesat . Si hi havia nens a la fàbrica ? Sí , n'hi havia que venien de Sant Boi, n'hi ha que venien de Sant Vicenç, a peu, quan plovia amb unes carreteres plenes de fang i arribaven plenes de fang fins aquí, ai...!!! Allò no era viure. Ara no ho aguantaria ningú el que vam aguantar nosaltres...L'època meva també tenien molts fills per tot arreu. Allà potser més que aquí... De vegades venia un inspector i ens amagaven. Estava prohibit però...

La meva mare als 10 anys ja treballava a la fàbrica de la Colònia (1895) era la petita dels germans, allavors no hi havia tantes contemplacions com ara... (E.6 Sant Boi del Llobregat)

Des del 1900 el límit legal de jornada laboral estava regulada així :

Nens/nenes : Prohibició de treballar els menors de 10 anys. Jornada de treball de 6 hores entre 10 i 14 anys.

Dones : Màxim 11 hores diàries o 66 setmanals. En cas de part 4 setmanes de permís.

Com diu la nostra informant *estava prohibit, però..* ella ve a la Colònia Güell el 1914. Tenia 11 anys. La seva germana 9. Un sector important dels testimonis confirmen la mateixa situació. El treball infantil devia durar com a mínim fins l'any 1919 en què s'estableixen les 8 hores. De 1891 a 1919 ó 1920, amb sort. És ben possible que s'admetessin nens i nenes de la gent que s'anava incorporant al poble i d'altres de les poblacions veïnes.

Quasi 30 anys dels 83 que va funcionar la fàbrica. No tenim cap altre testimoni fins als anys 30 en què per l'E.19 sabem que comença a treballar a 13 anys, perquè la seva família necessitava el seu sou i l'acomiaten més d'una vegada per por d'una inspecció.

Les jornades de treball

Són de 12 i 14 hores l'E. 6 ens explica que quan elles eren petites la seva mare s'hi posava a les sis, quarts de set del matí, no tornava a casa fins a les set del vespre o més. Era el seu pare, pagès, que plegava abans i les recollia a l'escola.

Malgrat les dures condicions de treball, segons Josep Padró :

“En els anys que van entre 1891 i l'adveniment de la República no hi va haver cap vaga, i el legat oral no recull accions reivindicatives ni recorda situacions de fricció de cap mena. Probablement n'hi hauria, però tan insignificants que s'esborrarien en el temps.

Ni la vaga general de 1902, ni la setmana tràgica 1909, ni la vaga general del 1917 (...) semblen haver causat impacte apreciable entre els treballadors i la Colònia.(...) I és que a la Colònia Güell més que obrers hi havia ciutadans” (ídem, p.32)

Però l'E.8 ens diu : ***La meva mare havia fet vaga per les 60 hores.*** I Cisco Farret en el quadern de memòries esmenta :

El 24 d'agost de 1913 es treballaven a la fàbrica 60 h.

Año 1919 día 8 de Marzo la huelga general y la plaza en estat de siti.
 Año 1919 día 18 Agost primera setmana de fer y trevallar las 8 horas.

I Albert Balcells :

“L’any 1914 es complien les 3000 hores anuals de treball diürn només en una part de Catatalunya A Sabadell, Terrassa, Badalona, Mataró, Granollers, Reus, Tortosa i Valls complien, en general, l’acord de l’any anterior, però a la zona sud de Barcelona, excepte a la Colònia Güell de Sta Coloma de Cervelló, hi havia moltes fàbriques que no el complien. L’incompliment era també general a l’Alt Llobregat i al Ter, excepte a les filatures de la Fabra i Coats, que tenien establerta la jornada de 57 hores. (...) Quan es produí la vaga tèxtil, fracassada, de Barcelona, de juliol-agost del 1916, encara el Govern no havia publicat cap reglament per a l’aplicació del decret del 24 d’agost de 1913. (Albert Balcells.” Condicions laborals de l’obra.” Recerques, 2)

No sabem la importància de la mobilització però és prou clar que hi havia algunes persones que es movien dintre de la fàbrica, potser les dones ? Homes i dones que venien de les poblacions veïnes ? Aquest és un eix de la recerca que ens caldrà aprofundir.

Els sous de les dones

“Immergits en els patrons morals burgesos, la gran majoria dels obrers s’acostumava a veure a casa les dones com a inferiors i dependents (...) El fet que els llocs més ben pagats, sobretot els llocs de contramestre i encarregat, estiguessin reservats només als homes i que així els obrers tinguessin unes possibilitats modestes de promoció, que eren negades en bloc a la dona per hàbil i treballadora que fos ”.

L’inspector regional de Treball de Catalunya escrivia l’any 1913 : “ (...) Los jornales de las mujeres son, en muchos casos, inferiores a los del hombre, y sin embargo, la utilidad que reportan a la industria textil es equivalente a la de aquél, pues no exigen las manipulaciones de la misma grandes esfuerzos. Cuando el telar era de mano, la capacidad industrial productora de la mujer era inferior a la del hombre, però las actuales maquinas le han igualado, no habiendo diferencia ni en la calidad ni en la cantidad de los productos. (...) Es justo, pues, que ante la igualdad de práctica, exactitud y ligereza del trabajo, se establezca también la igualdad de salarios, sea quien fuere, hombre o mujer, el trabajador” (pàg.155)

I el mateix inspector afegia pàgines després:

“En determinadas industrias se trabaja a destajo en muchos casos, y en otros a jornal, observándose que la mujer, lo mismo que el hombre, obtienen igual beneficio del trabajo a destajo, lo que prueba ser condiciones idénticas la de la una y la del otro para la industria textil”. (Albert Balcells : Els salaris a la indústria tèxtil (pàg. 154 a 159) dins de “Condicions laborals de l’obra...”, Recerques , 2

Dades dels inspectors de treball 1913 : (citades per la mateixa font, pàg. 157)

	PLA		MUNTANYA	
	Oficial	Ajudant	Oficial	Ajudant
Batans	---	---	19	9'50
Cardadors	24	25*	17	10
Manuals	14	15	12'5	---
Metxeres en gruixut	18	14'5	14	8
Metxeres intermèdies	18	14'5	14	8
Metxeres en fred	14-15	12-14	14	---
Filadors contínues (1)	24-25	13-14	15	---
Filadors contínues (2)	18	12	---	---
Filadors selfactines	35-45	12-13	28	12
Nuador	18-21	---	---	---
Teixidors a preu fet	18-20	---	18-15	
Telers Jacquard	30-35	---	---	---
Peons	20		---	
Aspiadores a preu fet	18-20		18	
Rodeteres	16-20		16	
Canilleres	7-9		---	
Retorçadores	13-14		13	
Nuadores	9'5		---	
Ordidores	20-25		24	

(1) a preu fet (2) a jornal

No tenim dades fiables del que cobraven les dones de la Colònia el 1913, devia ser similar als salaris del pla, una mica menys per ser una Colònia que oferia habitatge i alguns serveis gratuïts.

Els sous de les dones representaven a tot arreu un 50 ó un 60 % del dels homes per la mateixa feina. Només l'anar a **preu fet** els permetia arribar a un sou una mica digne. Que no era un complement, una ajuda, sinó que era essencial per tirar endavant la família.

Les dones de la filatura i les teixidores treballaven a preu fet. La prima que podien obtenir depenia de diversos factors : agilitat, bona salut i bona sort.

Tenir sort consistia en què la màquina no s'avariés_ el temps que la màquina estava parada el perdien i per això moltes marxaven a casa on havien deixat prou feina per fer _ , i tenir un bon contramestre, que el que esmolava les ganivetes tingués ganes de treballar aquell dia, que les nuadores et poguessin atendre de seguida quan acabaves la peça. Tot aquests escull s'havien de salvar per treure's una bona prima.

... si la teixidora no es deixava tocar les cuixes o hi havia hagut ... n'hi havia que es posaven fortes i, coi, no ho volien, doncs la cagaven , eh , perquè primer anaven amb aquella que es deixava tocar i com que a llavors totes portaven aquells cosos així tan estrets amb els pits aixins enlaire, perquè el cos ja ho feia fer això, els agradava posar-hi la mà. Fins que no va venir i això ja ho vaig conseguir jo , un encarregat

que li dèiem Sr Medina fins que no va venir aquell no ens ho va arreglar... Aquell ja va dir : això no pot ser ! Si una persona té el teler parat .. i va començar a fent-se fer papers, a llavorens per exemple el teler se't parava ara a les 4 i feies un paper a les 4. I quan venia el contramestre a arreglar-lo havia de posar a l'hora que en sortia, allavorens de les 4 a les 5 i allò t'ho abonaven. I llavors es van donar més manya. (...) has de pensar que nosaltres mateixos ens fèiem mal... el que es cuidava d'esmolat les ganivetes que eren rodones i a mida que el teler anava la ganiveta anava tallant perquè eren dugues peces lo que fèiem , doncs quan veies que la ganiveta no anava bé perquè s'hi posava borra i feia uns esglaons, tallava malament , si ell veia que tu estaves allà mirant el teler, desapareixia , fins que ell veia que feies el paper i venia de seguida perquè no constés que havia estat tanta estona, ell et vigilava no sabies com...vull dir que nosaltres mateixos també ens fèiem mal ; ara que últimament vem tenir un de contramestre, que ja tot estava parat i quan va arribar va posar un lletrero que deia : ENTRE TOTS HO FAREM TOT !!! Tenia tota la raó perquè , de vegades , el teler feia un soroll , venia ell “ a tu que et sembla”? “Em sembla que és això d'aquí “ patapam...(E.8)

Algunes dones a preu fet arribaven a cobrar més que el marit i aquest s'enrabiava;

La mama portava 2 telers de voladillo d'aquells estretets, així. Guanyava més la mama que el papa, anant a preu fet, perquè el preu fet és horrorós. El papa guanyava explicava la mama 15 pts a la setmana i ella hasta se'n treia 18 i el papa tenia una ràbia quan deia ,mira, aquesta setmana m'he tret 18 pts, diu que li sabia un greu, perquè ell, és clar, era ell l'amo, sí, sí li sabia greu. (E.8)

D'altres dones comenten : “ Encara gràcies, tot es necessitava “

Ser feliç a la fàbrica

I tanmateix , contra tot pronòstic social, moltes dones afirmen que eren felices a la fàbrica i ,especialment, les teixidores :

(Les besàvies) Sí, no tenien cap d'allò de res , pobres ! Però ella deia que havia sigut feliç amb una cosa, era molt de la broma, allà , tot ha de tenir la seva recompensa, les dones eren xistoses, treballant amb signos i amb coses, ella deia que havia sigut feliç allà als telers perquè sempre n'hi havia una que feia riure , més allà que aquí, aquí , pobra dona , havia de començar de treure merda...(E.8)

(...)

Jo, la fàbrica em va agradar sempre , jo m'agradava teixir, m'agradava anar-hi , i tenia ... érem totes .. em sembla que si ho preguntes totes et diran que els hi agradava ho celebràvem tot, el dijous gras se celebrava, el dimecres de cendra se celebrava, com era l'hora d'esmorzar o de sopar ja les de Sant Boi portaven algun tortellet, no és una gran celebració però ... era, era, era un aconeixement, a mi m'agradava molt teixir...(E.8)

Sí que m'agradava. Dels 15 anys fins que es va morir la iaia ... Potser 20 anys hi vaig estar. La sogra perquè jo vaig anar a viure amb la sogra.

Tenia 3 homes. Un que no estava gaire bé, no tenia gaire salut. El meu va dir: "Més val que et quedis a casa i tots plegats anirem més bé" I així ho vam fer.

De totes maneres em vaig enyorar una mica quan vaig plegar perquè això de l'ambient de la fàbrica també és bonic, tens amigues i la feina de la casa és molt ingrata, em vaig tancar a dintre i, bueno, perquè la iaia es va morir tot de cop i era d'aquelles àvies que ho havia fet tot ella, jo, mira, allà submissa, fem això, farem allò, havia de fer lo que ella deia, és clar tot amb un plegat em vaig trobar que 3 homes i tot jo pensava però si estaves més bé anant a treballar que aquí tan tancada, encabat amb el temps també t'hi acostumes i les coses ja les fas amb més, més...et busques els ratos per poguer... (E.13)

Hi havia seccions en què el treball era més descansat i més net (les nuadores, el repassador), i, en general, s'hi accedia per influència de la família. Igual passava amb el despatx, que en la generació de les àvies estava ja molt feminitzat. De totes maneres hi havia dones que podien entrar al despatx i preferien una altra secció. Algunes noies s'iniciaven en el lloc de la mare i aquesta les ensenyava abans de plegar. No sempre les dones volien tenir aprenentes_ feien disbarat i perdien temps_ i també es mirava, si hi havia algú de la família que els ensenyés l'ofici. Les relacions familiars, d'amistat, de veïnatge, pesaven molt.

La fàbrica, encara que no hi tenia cap obligació, perquè no estava legislat, pagava uns diners setmanals a les persones que es jubilaven ; tampoc es contemplava la viduïtat i en aquest cas les dones quedaven desemparades, ja que el seu sou era molt baix.

El dia 10 Julio primer dia de ser jubilada Úrsula Porqueras, de la edad de 9 años que trabajaba en la fabrica le daron 12 ptes. Semanales hacia 44 años que trabajaba en la fabrica de los Srs. Güell siempre a'bia trabajado en las maquinas de filares filla de poveleda nacida el 29 de Mayo de 1872. (Memòries Cisco Farret)

Sí, li donaven 6 pts cada setmana de viudetat, no era viudetat, no hi era la viudetat, era una caritat, una ajuda...Va anar a protestar, és clar, el papa es va morir jove i ella em tenia a mi i el don Santiago després deia que no el coneixia el Pasqual, li va fúmer a dir que no sabia qui volia dir, la mama li va dir això no, eh, això no, que vostè sap que a la setmana tràgica el que va fer el Pasqual per vostès ; llavorens 6 pessetes.

Coi, va estar tota la setmana tràgica sense venir aquí ; el papa va ser sempre a defensar els Güells (...) tota la setmana tràgica la mama no en va saber re d'ell...a defensar i després ens fum a dir que no el coneixia, eren dolents perxò. (E.8)

En època de la República la sindicació és va universalitzar, però sembla un episodi totalment irrellevant en la vida d'aquestes dones.

Estava sindicada vostè ?

Jo no. El meu home em sembla que sí. Ara no me'n recordo bé. (E.21)

“Als anys trenta trobem dones en l’organigrama dels sindicats d’oposició de la CNT. A les metxeres hi havia com a delegades la Maria Pascual i l’Enriqueta Badosa ; a les contínues, la Pepeta Pascual i la Quimeta Castanera; a les contínues de retort, doblats i aspis, l’Encarnació Vilar; als rodets, la Teresina Bernal i la Vicenta Puig ; als telers de roda, la Montserrat Artigas; a les màquines de tallar, la Caterina Ros.”

(J.Padró : **L’Ateneu Unió i el moviment cultural de la Colònia Güell 1892-1992** p.83-84)

Hem preguntat a la filla d’una de les dones que apareixen a l’organigrama si la seva mare estava sindicada durant la República i la guerra :

Bueno sindicada, sí, sí, perquè com que treballava als telers, ... el meu pare sí era del sindicat, el meu pare havia sigut del sindicat, sí, de la CNT, no, la meva mare no, eh ! Això sí que no, havia treballat sempre als telers, el meu pare sí que era del sindicat...

Enriqueta Badosa ,germana del Badosa del comitè durant la guerra. Teresina Bernal, serà la dona de l’ Isidre Grañé que dirigeix la fàbrica durant la col·lectivització i és afusellat per Franco. Hi ha una línia familiar més aviat. També depèn del geni de les dones, si eren bel·ligerants en tot, també ho devien ser sindicalment.Jaume Martínez i Vendrell explicava que en època de la República la seva mare i la germana gran el convencien a casa de parlar en les assemblees a favor de les dones. Elles semblen indicar més aviat que no era feina seva aquesta de fer-se amb els sindicats.

(E.6) ... de la CNT érem nosaltres, llavors el que treballava tothom...El meu home i jo érem de la CNT...(a les reunions) Jo no. Jo no. Si ell hi anava no ho sé. Jo no anava enlloc. Ja tenia feina a casa. No anava ni al cine , ni al ball, no anava enlloc ! (ho diu amb molt d’emfasi, i amb força , com si estigués prou contenta d’aquesta actitud) , només a treballar i a casa, i a casa i a treballar. Mira, era així

(E.20)

Vaig ser delegada del sindicat i tot i com que ningú no ho volia ser...Van dir: Un o altre ho ha de ser , doncs mira, n’hi havia de la CNT i de la UGT i quan anàvem a reunió, doncs mira, què havia de dir...Ja tenia 16 ó 17anys. Dic , mira, mentre estic allà al despatx on anaven a fer les reunions no faig re i escoltant el que deien...

La guerra civil i la col·lectivització

Tot i que els sindicats i els partits d'esquerra esgrimien des del segle passat la consigna : **a igual treball, salari igual** , aquesta no arribà mai a quallar en les organitzacions obreres. Era un principi purament ideològic. Les dones, en general, estaven bastant al marge dels sindicats, que no recollien en realitat les reivindicacions, que les haurien pogut mobilitzar. Matenien més aviat una resistència passiva. Vegem, com a exemple, què passa amb la proposta salarial del 1937 a la nostra fàbrica :

PROPOSTA D'AUGMENT SALARIAL (1937)

<i>Grup</i>	<i>Categoria laboral</i>	<i>Pessetes cada setmana</i>
1	Tècnics encarregats de varies seccions (directors de seccions)	112.-
2	Tècnics encarregats d'una secció	100.60
3	Caps de secció, contramestres de telers i filats, paradors i algun treballador especial	94.25
4	Caps de petites seccions, oficials manyans i fusters	84.25
5	Peons despatx Barcelona	73.60
6	Ajudants paradors i peons especialitzats	77.05
7	Vigilants de la indústria	72.15
8	Homes empleats de 21 anys	71.25
9	Dones complerts els 21 anys	57.25
10	Els jornals dels escriptors de Barcelona (de mitjana)	132.-

Escalonat del menor de 21 anys (homes)		Escalonat del menor de 21 anys (dones)		Diferència de salari	
<i>Anys</i>	<i>Pessetes per setmana</i>	<i>Anys</i>	<i>Pessetes per setmana</i>	<i>Pessetes per setmana</i>	<i>per</i>
14	35.-	14	35.-	0	
15	40.-	15	38.-	-2	
16	45.-	16	41.-	-4	
17	50.-	17	44.-	-6	
18	55.-	18	47.-	-8	
19	60.-	19	50.-	-10	
20	65.-	20	54.-	-11	
21	71.25	21	57.25	-14	

FONT: Arxiu Parroquial de la Colònia Güell. "CNT, UGT. A tots els treballadors de la Indústria Colònia Güell E.C." (gener 1937). . Però Josep PADRÓ, *La Colònia Güell els anys de la col·lectivització*, dins *CENTRE D'ESTUDIS DEL BAIX LLOBREGAT, Col·lectivitzacions al Baix Llobregat 1936-1939*, pl. 288. Josep Padró P.316 quadre 3

Vegem en la cinquena columna d'elaboració pròpia les diferències que s'estableixen entre les dones i els homes que en principi, als 14 anys, cobren el mateix, als 21 les dones reben 14 pts menys setmanals, és a dir, vénen a perdre 2 pts per any, en un moment que s'ha anul·lat el preu fet i que en moltes cases els homes joves són a la guerra.

"No hi ha elements per a estudiar l'evolució dels salaris comparant els augments absoluts amb el rebaix que podria significar una pèrdua de la prima. No obstant això, Gregori Bernal afirma que el treballador hi va sortir guanyant." (Ídem, p.317)

I la treballadora hi va sortir guanyant ?

De les entrevistes es desprèn que hi havia sectors de dones força competitives que ja els estava bé anar a preu fet. Aquesta era l'única possibilitat per a una dona de fer-se amb un bon jornal.

"Algunes dones a les quals s'havia tret el preu fet també van protestar a causa que no tenien opció de treure's un jornal superior ni que fos a costa del seu sobreesforç. Altres van arribar a baixar el seu rendiment per sota dels límits establerts pel consell, la qual cosa va motivar que aquest les sancionés amb dies de suspensió de sou i de treball." (Ídem, p.325)

És en aquesta època quan el punt de vista de les dones i la documentació sobre la col·lectivització divergeixen més sensiblement. Segons les dones varen ser elles amb el seu treball les que varen aguantar la fàbrica. (Veure entrevista annex 1)

Les teixidores sempre han comentat la millora que significava la calefacció. Dintre les normatives establertes n'hi ha que milloren la condició de la treballadora, especialment, les que fan referència a la maternitat :

"Aixís com fins avui s'havien pagat 40 dies abans del part i 40 dies després a partir de la data assenyalada s'en pagaràn 70 abans i 70 després. Aquests 140 dies es pagarà setmanada íntegra." (Reglamentació del segur de malaltia) Ídem, annex 5

I a la jubilació ja que equiparà el treball familiar o de cura, que les dones realitzen a casa seva, amb el treball productiu, en casos especials : *Reglamentació per entrar a la indústria, punt 6è* :

“Aquelles treballadores que per necessitat de la família es tinguin de quedar a casa seva, si fa 25 anys que treballen a la Indústria, quan compleixin 58 anys d’edat cobraran el nostre segur de vellesa”.(*Reglamentació per entrar a la indústria*)
Annex 5

El problema és que les dones estan més dies malaltes. I que algunes molt bones teixidores, que es treien sempre una bona prima han baixat enormement la producció.

“(…) el que és de tot punt inadmissible és que mentres en un poble les “gripes” duren com a màxim 15 dies, en l’altre, durin com a mínim 4 o 5 setmanes, i en totes aquestes malalties de “poca monta” (més aquest any que s’ha presentat amb caràcter benèvol) la immensa majoria dels casos els atacats son dones, (com podeu comprovar en l’estat de comptes), també és incomprensible que totes les convalescències s’acabin el divendres, per etzar el malalt estar en disposició de treballar un dia entremig de setmana; també és un cas molt estrany que molts treballadors es facin fer la baixa del segur que tenim establert i en canvi de la germandat que pertanyen no se la fan, potser és ? d’esplendidesa que nosaltres no creiem, creiem més bé que això encarna un xic de mala fe per part d’aquests treballadors; totes aquestes coses més d’altres que en podríem remarcar?, ens porten el convenciment que bastants treballadors no es comporten amb el degut respecte que té de merèixer la col·lectivitat.” Ídem,p.328

Sembla que es dona una situació similar a d’altres indústries col·lectivitzades que exposen A.Monjo i C. Vega :

Les constatacions que fa les autores són aplicables a Colònia Güell :

Hi ha una falta de participació dels treballadors en el procés col·lectivitzador que condueix una minoria militant. Se segueixen mantenint diferents salaris i categories, encara que s’intenten escurçar les diferències. Les dones són igualment discriminades. Tenen els mateixos encarregats i directius. Però hi ha millores en les condicions de treball. Diuen textualment :

“Su única conexión con la realidad político-social se da en el momento en que les aporta beneficios materiales tangibles, como, por ejemplo, los lotes de comida...”

MONJO; A, VEGA; C :*“La clase obrera durante la guerra civil española : una historia silenciada”*
Historia y Fuente Oral, 3.1990. Universitat de Barcelona

E.19**Les entrevistades havien estat educades per fer de senyoretes :**

Hi vaig anar (a demanar feina) perquè a la fàbrica donaven racionament i a casa no sabíem on anar, al menos ens donaran menjar, la mama no ho havia sentit mai això, era d'una confiteria i estava esverada i el papa li deia "no pateixis que de seguida se'n cansarà" Jo vaig anar al repassador i ara t'he de dir que gràcies que hi vam anar, ara no tindriem ni retiro ni re ; l'altre dia ho dèiem nosaltres podem donar gràcies al temps roig ... mira jo semblava que anava a festa major, a casa no sentia re només el papa i la mama, anava allà un o altre explicava coses, eh, i una feina que només havies d'anar mirant..

- *Re una feina de primera , sort en vam tenir d'anar-hi.*
- *I la mama " Sant Antoni gloriós !"*
- *I el papa deixa-t'ho estar que al vespre quan vingui no hi voldrà anar més!*
- *Què dius ? Sort en vaig tenir. La mama sempre deia: " sembla que vinguis de festa major."*
- *Ai, mama, si em distrec més allà que aquí casa. Senties l'una, senties l'altra com que era una feina que podies enraonar...*
- *Quan hi havia molta feina feia el turnu del dematí i després el de la tarda.*
- *Et donaven el racionament i quan era a casa jo brodava, brodava a màquina.*

El problema més important per a les dones era posar un plat a taula i el que més agraïen el menjar, els lots que donaven a cada treballadora i treballador.

E.21

(...) I sí, va sortir el Grañé i el van matar no sé per què ; el van matar, tant que havia fet, va deixar la fàbrica amb molt de cotó, va fer sortir un camió a buscar menjar a Vilafranca, cada setmana sortia fins que va tenir un accident i un va morir. I va anar a morir on estava Mn Règul, aquella baixada de l'Ordal cap al Pago, allà ; però sempre vam tenir menjar d'un puesto o altre, el Grañé, venien els de Sant Vicenç que buscaven gent per matar i sempre deia: Aquí no hi ha ningú! No va deixar matar ningú i en canvi a ell el vagin matar. No hi ha dret !

Sempre hi ha hagut un nombre important de persones de Sant Boi del L. que han vingut a treballar a la fàbrica de la Colònia, sobretot dones. Durant la guerra civil les treballadores de Cal Quirzet, una petita fàbrica tèxtil, van passar totes a la nostra fàbrica.

Algunes àvies esmenten que treballaven per Rússia i que rebien alguns aliments d'aquesta procedència. No sabem si en algun moment l'empresa va estar vinculada a l'entitat coneguda com la CAMPSA-GENTIBUS , que centralitzava tot el comerç

exterior republicà. El març de 1938 va dissenyar una operació amb l'URSS, l'objectiu de la qual era exportar productes tèxtils a canvi de cotó. Les empreses rebrien un sobreracionament.

Qualificacions formals i informals

“En la nueva industria la operación del corte, o sea, la que consiste en cortar a mano una parte de la trama para formar el pelo, de donde se deriva el nombre de terciopelo, resultó tan difícil para las obreras, que llegó a considerarse por algun tiempo obstáculo insuperable para el logro del objetivo principal de la nueva Sociedad fabril”. (**Colonia Güell, fàbrica de panas y veludillos**, Barcelona, 1910., p.36

E.20

*A la fàbrica també feien el que en deien **llis** , aquella roba que quan era tallada quedava com un voladillo, el Miquel en portava una camisa no fa gaire, s'havia d'estar molt al tanto si et marxava una mica la guia ja feies un disbarat i era una màquina que voltava així corrent, jo hi havia treballat, no fent llis fent vellut, això ho feien “ **la reina** “, Maria del Forn. Tenien molta gràcia a esmolar el ganivet. Jo hi vaig treballar temps però esmolar, no.*

Acabada la guerra unes altres van voler ocupar el seu lloc però no se'n van sortir. Sí, hi havia unes moles allà i era un ganivet primet i si no tallava bé arrencava el pèl, era com una cosa llarga i el ganivet anava dintre ; però el llis aquest no hi havia ratlles com el vellut, el que havien tallat havien d'anar agafant a sota ,a sota, havien de tenir molta vista, delicadesa i

Precisió ... això ! *En aquestes màquines la Faustina hi està retratada amb el rei. Ella feia vellut, em sembla que no n'havia fet mai de llis, el llis era un pèl molt petit. I en temps de guerra el que feia anar bé la fàbrica eren els voladillos que s'enviaven a Rússia...es veu que allà en gasten molt. En deien llis perquè no es veia cap ratlla, quedava una mica , no ho sé, com pell de préssec, una cosa molt fina. Era molt delicat de fer ; jo no, si t'estaves gaire temps a la mola ja et venien a dir què hi fas tant temps aquí a la mola !*

Dones amb responsabilitats

A la filatura

Sí, com una encarregada, encarregada de les sobreres, ella allà on veia feina t'hi feia anar, però jo, no sé, m'ha tocat sempre, de veritat eh, sempre m'ha tocat el rebre....

Entre les nuadores

...la Tomaseta era com un cap de feina, no era encarregada, però sí cobrava un duro més que les altres, perquè era la responsable de tot el que s'havia de fer allà dintre, l'encarregat l'enviava a buscar i li deia s'ha de fer això, això i això, i ella venia i ens ho deia.

Hem preguntat entre les dones si les d'entre elles més especialitzades o amb responsabilitat sobre un grup cobraven més. La resposta sempre és la mateixa : un duro més, potser.

Al tallador és reconegut per totes que la “ Reina” era qui més en sabia i va ser la mestra de diverses generacions. L'empresa des de la fundació manifesta que aquesta era la feina més difícil per a les dones. I amb tot no es paga ni es reconeix.

En el cas de les dones que feien **com d'encarregada**, de sobreres a la filatura o de les dones del tallador, la situació és la mateixa. malgrat que, de vegades, s'han d'enfrontar a les obreres i establir-hi una relació de control que no és agradable i que tampoc té compensació econòmica.

Durant la guerra les dones que van ser enviades a fer feina d'home, la feien però seguien cobrant com una dona.

Per tant el que determina el sou no és la qualificació o la responsabilitat sinó el sexe amb què s'ha nascut.

La dura postguerra

Millores que es perden : la calefacció als telers no s'engega més ; les dones que van a jornal cobren 1 pts /hora. 48 hores setmanals, 48 pts.*El segur de festes i malalties* també desapareix : *faltes 2 hores per anar al metge, un enterrament o el que sigui 2 pts menys t'ho descomptem també dels punts*. Ningú no s'atreveix a protestar de res. Estan amb el cap sota l'ala. Les treballadores que havien començat en l'època de guerra , han de demanar feina de nou i tornar a fer l'aprenentatge.

El criteri més generalitzat és que va ser més dura la postguerra que la guerra. Però hi va haver una vaga l'any 1947. El desencadenant és que els volen treure els 15 duros, que rebien cada 15 dies. I elles ja els tenien distribuïts, invertits, podríem dir.

Quasi totes les dones que paren i demanen per parlar amb la direcció són dones casades i amb fills ...cap moviment parteix dels homes...forma part d'allò amb què les dones compten per cobrir despeses absolutament necessàries (unes sabates per al nen, un suplement alimentari per a l'àvia que està molt fluixa...). De fet, és una vaga que provoca l'empresa fent venir la guàrdia civil; l'any 1947 no es consentia cap “desordre”.

Entrevista col·lectiva a les protagonistes de la vaga del 1947

(2) *Els donaven a tothom, com ajut. Volien substituir els 15 duros per una paga de beneficis un cop l'any. Però nosaltres ja hi comptàvem. Jo mateixa per les sabates del nen. Ningú de nosaltres teníem intenció de fer vaga, ni res que s'hi assemblés. I quan ens van venir a buscar al cap de 15 dies o així, ens van venir a buscar a les mateixes que havíem fet la reclamació, ens van dir que d'allò que havíem demanat no hi havia re a fer, vam estar-hi molta estona i les de fora que si surten, que no surten, un teler va parar i un altre... van quedar els telers parats, però no per parar, esperant que sortiguéssim, i quan vem sortir amb la resposta que ens havien donat, allavons tothom discutia, i ningú no va engegar els telers i els homes que venien a portar les peces de la filatura, dels acabats, van començar a sortir i dir als homes del tint les dones tenen els telers parats, i els homes van començar a parar i van parar tots.*

(1) *La contesta venia del director, el Sr. Parelló. Van anar parant i llavors van tancar les portes de la fàbrica i llavors veïna el segon turn i no van poder entrar i nosaltres vem quedar tots a dintre, i els que venien que portaven el dinar i sopar ens ho donaven per les reïxes **aguanteu, aguanteu que nosaltres també aguantarem** i així es va fer la vaga.*

*Vem aguantar dintre i llavors els de la fàbrica van fer venir la guardia civil i ens van obligar a sortir de la fàbrica en fila índia i la guàrdia civil amb l'arma i nosaltres trico-trico cap al carrer. Aquest va ser el primer dia, el segon vam dir amb la Maria Font, hem d'anar a Barcelona i buscar ajuda i va venir un home amb nosaltres que era el Caballé que era casat amb una d'aquí la Colònia, la Margarita Muñoz, però aquell aviat es va camuflar. (...) Hi havia molta gent a les sales. Dèiem que érem de la Colònia i aviat ens feien passar, ens feien passar a davant de tothom... i no ens deixaven ni parlar... vem anar al sindicat, després vem anar a trobar un senyor, un jefe de tot lo que és el treball i ens va parlar tan malament, **que por mis cojones que los voy a poner encima de la mesa que no sé que y no sé cuantos...** ens vem quedar totes així **que si os vais ahora.. y firmais**, tres o quatre dies de vaga i a les 7 del dematí anàvem a Barcelona, no tornàvem fins al vespre, voltant per Barcelona a puestos que ens deïen i arribar aquí i tota la gent amb focs a fora, els homes anaven a buscar llenya pels camps, era el febrer...de 2/4 de 5 a 2/4 de 2.*

Llavors venien els del 2n torn, els de la tarda, ells es quedaven aquí, nosaltres a voltar per Barcelona. No recordo on anàvem. D'aquell Sr. de los cojones sí que me'n recordo, aquell ens va espantar molt, si no aneu a firmar i no sou les primeres de la llista de la fàbrica, tots els que ara estan a la vora dels 65 anys queden sense antigüetat i no cobraran res de retiro. (...) I quan vem arribar ja hi havia la taula a la porteria amb els jefassos de la fàbrica, perquè firméssim i nosaltres havíem de ser els primers... jo vaig ser la primera de firmar i van anar seguint tots les altres, amb unes cares com compendràs, unes cares pansides... i al cap d'uns dies que ja treballàvem van posar una llista, amb unes 10 ò 12.

(3) *Ens treien un jornal o dos. Estaríem una setmana o dues sense cobrar...*

(1) *I ara què? Tothom va cobrar menos nosaltres. Els homes i altres van recollir entre tothom per fer-nos la setmanada que ens havien tret i ens van fer la setmanada... però jo, particularment, vaig dir: he fet vaga però no en faré mai més cap, perquè ens vem haver de sentir que si aneu a Barcelona, d'aquí allà, que si us havíeu comprat un vestit, que sé jo... com si ens haguessin regalat alguna cosa, després jo tenia el meu fill que tenia 5 mesos i jo me'l criava i es passava fins el vespre sense poder mamar, sort de les sopetes que la mama li va donar per mi. (...)*
Els 15 duros ens els van tornar a donar i, més enllà ens van donar beneficis i els 15 duros a més a més...

Quasi la totalitat de les dones afirmen que hi va haver una altra vaga pels punts. Sembla que aquesta va anar més malament. Això explicaria que les dones capdavanteres van quedar molt cremades, i sinó no s'explicaria prou bé el mal record que en tenen en vista de la victòria dels 15 duros.

Una se sentia culpabilitzada perquè havia deixat la mare que estava malalta, l'altra perquè el seu nen mamava i no li donava el pit fins al vespre... una altra que se'n va anar a viure a Anglaterra i allà el sindicats li proposaven de fer vaga i ella deia : *No, no, amb mi no hi compteu, ja en vaig fer una al meu país i mai més.*

Segurament ambdues vagues estan confoses en la memòria com una sola, la que la guàrdia civil les va treure de la fàbrica i havien d'estar al carrer. Feia molt fred perquè era al febrer.

També creuen que només van fer vaga les dones i els homes del tint. A la manera, fusters, despatx, treballaven.

Josep Padró va trobar entre les documentacions que guardava el seu pare, la

“ Resolución de la inspección de trabajo del 13/2/48 “ que sancionava amb la pèrdua de 2 dies i 5 dies de sou les següents dones per haver-ne estat capdavanteres :

Antonia Casals

Maria Elias Clos

Magdalena Oró Químia C.G. entrevistada

Angela Galí Frigola C.G. entrevistada

Clementina Aznar Guimerá

Maria Font Cativiela C.G. entrevistada

Consuelo López González

Felícia Sagarra Pallarés C.G. (és morta)

Maria Gallard Almirall

Quimeta Rigol Noia C.G. entrevistada

Pepita Expósito

Bienvenida Mestres Badia S.B. es diu Mestres Soler entrevistada

Flora Serrano Pastor C.G. (és morta)

Petra Serrano Pastor C.G. no entrevistada

C.G. pertanyen a la Colònia Güell ; S.B. són de S.Boi del Llobregat. Les altres dones devien venir de les poblacions veïnes. Les entrevistades no les recorden. A la Vinguda Mestres li van retirar la sanció perquè van reconèixer que no hi tenia res a veure. És la que va marxar a Anglaterra. Per cert que el seu marit va desaparèixer durant la guerra i no li volien donar el passaport perquè no tenia l'autorització del marit. Un home, el Caballer, les acompanyava a Barcelona. Va ser l'únic acomiadat ja que no va voler signar el document per reingressar a la fàbrica. No ha volgut parlar-ne de mal record que en té. Cap de les dones no saben què van firmar. De totes maneres en el moment de la jubilació o del tancament de l'empresa, l'antiguitat la tenien des que van ingressar per primera vegada, tret de les persones que ho feren durant la guerra civil.

És curiós que les dones del grup capdavanter volguessin anar al Sindicat, per la consciència que havien adquirit en l'etapa anterior que era un organisme de defensa de la classe treballadora i no entenguessin que el Sindicat Vertical no feia aquesta funció, més aviat la contrària.

Només una dona del grup, que anava a veure el seu germà a la presó _ hi era per pertànyer al Front Nacional de Catalunya _ veia la situació d'una altra manera. El seu germà li havia indicat que anessin a veure en Domènech Ramon , un gestor que també era militant del F.N.C., i que ell les orientaria. Així ho van fer i aquest els recomanava que no s'hi posessin els homes. Però després tornaren al Sindicat. I és quan aquell *que iba a poner los cojones sobre la mesa* les va amenaçar seriosament.

Però aquesta relació amb el Sindicat vertical es torna a reproduir en el moment de tancament de la fàbrica (1973) :

A, mira, es veu que volien que fos enllaç i també m'havien portat varies vegades que anés a Barcelona a conferències, però no m'hi vaig sentir d'allò bé, quan hi va haver que vam sapiguer que tancaven la fàbrica aleshores jo, és clar, vaig anar a Montserrat i vaig parlar amb el pare abat de la manera que ens trobàvem aquí a la Colònia, per què no hi havia cap més, hi havia moltes persones de 45-50 anys que les partien de mig a mig, perquè allavorens qui els hi donarien ? Quedaven...el pare abat em va aconsellar un monjo que devia ser com un abogad, que tenia contacte amb els abogats de per qui el Baix Llobregat i Terrassa i tot això, i llavors em va aconsellar que anéssim amb uns jurats d'empresa a una reunió, havíem d'anar a Barcelona i vam anar a Barcelona, però, és clar, com que dintre dels jurats d'empresa n'hi ha un que és de la casa, que moltes vegades em trencava el cap que una persona des de Barcelona a la Colònia fes canviar tots 5 ó 6 d'idea , llavors van dir que ja havien parlat amb tot Terrassa, Sabadell i altres pues per al dia fer una vaga perquè no es tanqués la fàbrica (plora)...

Siiii , aquella gent es va portar molt bé, el que van ser els 5 ó 6 d'aquí, que no van sapiguer seguir la d'allò, quan vem arribar aquí no sé qui em va dir: " Caterina, això que ens han proposat no ho volem fer, ja veràs nosaltres som pares de família, n'hi ha molts que tancaran la fàbrica i reberan una bona suma de diners, doncs amb aquests els interessa que la fàbrica es tanqui, allavores, què hem de fer nosaltres i si ens tanquen a la presó? Nosaltres tenim responsabilitats tu no en tens de responsabilitats!" Però endespués que hem fet tants passos, después que hem tractat amb tanta gent i que tothom està conforme que una empresa de tants anys i per anar-ne a fer una altra, era per nar-ne a fer una altra, no,no, no, que no hi hagi aquest d'allò de...i no, a llavors un dia també l'hi vaig dir al Sr Silvestre dic: " Miri no he pogut mai que vostè només de Barcelona a la Colònia canviés les idees de 6 tios"...i d'això diu : "I no ho vaig fer bé ?" Dic potser per vostè sí que ho va fer bé, però per més de la meitat no, perquè n'hi ha que encara estan malalts, no han trobat feina i encara estan malalts ara, per segons qui potser sí que va ser, per altres, pobres, ja ho van disfrutar-ho pel que van fer..(...)..si ho mires fredament dius si a tothom ens hagués perjudicat igual però com que no perjudicava igual...i amb una discussió que vam tenir amb un advocat de la fàbrica, també vem anar-hi, me'n recordo que vam anar a Barcelona, li vaig dir :Però escolti'm vostè pensi en les persones que queden en la misèria que no,no,no podran aixercar-se més, perquè no podran anar a treballar, doncs que es trobin que els falti 10 anys pel retir..." Ai, senyora, em fa aixís, diu vostè ja sap que en general si té un objectiu, anirà per aquell objectiu, no mirarà tots els homes que perd pel camí, això és igual com una empresa, una fàbrica que fa corbates, si les corbates que fabrica amb aquesta empresa, aquesta fàbrica, li resulten menos que en l'altra, en aquesta veu uns mitjans que guanyarà més se n'anirà a aquesta que guanyarà més." Diu, volguent dir, el que els interessa aquí a la fàbrica és nar-se'n cap a Figueres i allà guanyaran més que no pas aquí... I perxò et dic, allavorens va ser quan tractes amb gent que veus que no tenen cap sentit de res i allavorens què passa una persona que vulgui anar per la rectitud, queda en un racó, queda marginada...

(...)

Jo ja me'n recordo que aquestes conferències que anàvem m'agradaven i no m'agradaven, jo trobava a faltar lo meu doncs un esperit de justícia , tots aquells dies explicant-se, explicant-se, explicant-se, inclús tenien unes biblioteques perquè poguéssim consultar i això, ara hi havia així com un esperit de falange, jo no m'hi trobava bé. A la que em van d'allò de seguida pues fora, no hi vaig anar-hi més. Amb la Pepita Miró i una altra, em sembla, vam anar a reclamar pels 3 anys d'antiguitat que ens descomptaven, a veure si hi havia una manera d'arreglar-ho, a veure si ens ho podien arreglar i me'n recordo que jo portava l'ensenya d'acció catòlica i aquell Sr em fa : Me extraña que usted con esto que lleva aquí que haya venido aquí i quan vem sortir totes : Què representava això ? Què ens ha volgut dir amb això ? No ho sé noia jo no ho entenc, però me'n recordo que sí vaig dir, caram, aquest és d'allò i ara et diu això.

Com veiem el 1972, a finals del franquisme, en què el Baix Llobregat està molt organitzat, hi ha vagues generals, dintre de la fàbrica de la Colònia Güell no hi ha cap persona vinculada a cap tipus de moviment d'oposició al règim. L'ajuda es cerca a Montserrat. I naturalment qui representa l'empresa hi juga a favor.

Hem de tenir en compte que, mentre les dones de la segona i tercera generació de les famílies obreres afincades a la Colònia només tenien un futur : 14 anys a la fàbrica, per a la quarta generació l'alternativa no és tan clara. De la família de referència _ Miró i Miró _ totes les dones de les generacions anteriors entren a la fàbrica, però en la quarta només dues de dotze. I pel que fa als homes ja no cal dir-ho. I això significa que les persones que haurien pogut organitzar el moviment sindical i la resistència i , que sí pertanyien a sindicats o partits d'oposició, no havien treballat mai a la fàbrica.

E. 13

Aquest és el testimoni d'una dona que ens explica, entre altres coses, la diferència entre treballar a la fàbrica a preu fet o fer la neteja d'una escola

*Mira vaig sortir de la fàbrica , ja saps què és la fàbrica: amigues i a preu fet, i una cosina de la part del meu marit em va dir: **Enriqueta, vols venir ?** Com que la mama feia poc que s'havia mort sabien que jo estava lliure sense feina perquè tu em faràs quedar bé i vaig anar allà , al matí fèiem les oficines perquè a la nit feien les aules, les classes i tot, i durant el dia fèiem manteniment, jo me n'anava a fer els laboratoris que entren i surten, hi havia 6 ó 7 laboratoris i a les 12 pujàvem al menjador. Hi havies estat a la cuina aquella ? Una cuina fabulosa... allà hi dinaven 700 criatures (...) vaig sortir de la fàbrica , gent rural tots patim-patum i vaig arribar allà tot professors i la direcció era molt maca també i a mi m'apreciaven molt, vaig estar 10 anys, mira, aquest gerro me'l van regalar allà, moltes cosetes tinc, me les regalava la directora quan arribava el fi de curs sempre em feia regalets. Jo vaig estar molt contenta, molt, molt, molt, i en canvi les treballadores d'allà totes s'exclamaven: **Ai, et faran treballar més aquí !** És clar, jo havia arribat allà que aquí anàvem a preu fet, amb un pam de llengua, brutes, suades , plenes de borra i allà anava amb la meva bata ,neta cada dia (...) Jo vaig disfrutar molt allà, molt, 10 anys macos, macos... vaig anar allà estava al cel en canvi les companyes es queixaven i jo deia: **Ai, bruixes, això no és fer re**, com ara les que van a fer feina a les cases guanyen més que una modista, t'ho creus o no t'ho creus, n'hi ha una que diu: **Hem d'anar a fer feines** i jo n'he fet 10 anys a casa ma filla ...i no he guanyat re.*

*Jo estic de sort... la meva jove, no sé lo que explicàvem i diu: **Ves vostè també lo que ha passat** i dic sí, he passat, se'm va morir el papa, joveneta, jo amb 16 anys, la mama i nosaltres, és clar, lluitar com tothom lluitava, després em caso i el meu marit també se'm mora jove, però tragèdies grosses, grosses, allò de dir ai ,no tenim per menjar, una enfermetat llarga d'anys, coses així no les he tingudes i ella: **vostè no***

ha tingut pas una vida de roses, però amb el que tinc ja estic contenta, home, se m'ha mort el papa, la mama, el meu marit que me l'estimava molt, molt (...)
A les jovenetes com ara la Carmen jo els dic: Mira seràs minyonya dels teus fills; però ho he fet a gust

F) CONCLUSIONS

La primera, potser única i gran conclusió és que les entrevistes perden gran part del sentit quan se les segmenta, s'han d'interpretar en la globalitat del text. Per fer-ho d'aquesta manera, calia també fer una transcripció textual. Vet aquí que havia de triar entre tenir més entrevistes o més transcripcions textuales. He fet més treball de camp.

L'espai de temps que he treballat (1891-1973) és massa ampli i l'eix del treball de la dona en què m'he centrat és tan complex que no he pogut saturar les mostres. La quarta generació de dones ha estat poc entrevistada.

Les conclusions són, doncs, molt provisionals. Estic, contínuament, en el **sembla que...**

Només en els següents punts puc fer afirmacions força definitives :

1. En l'època de les rebesàvies i besàvies les dones obreres assumeixen una tasca productiva i reproductiva ingent entre 1892-1910, i ens hauria de portar a revisar la població estimada.
2. Són més explotades en la mesura en què se'ls extreu més plusvàlua : els salaris més baixos, els ritmes de treball més intensos (filadores i teixidores). Han d'assumir també tot el treball reproductiu sense remuneració. Aquesta situació es manté en època de la col·lectivització durant la guerra. Per treure's un jornal digne han de pagar peatge sexual fins cap als anys seixanta.
3. Qualsevol trencament de l'ordre establert que impliqui i no escàndol _ mares solteres, monges de Can Julià _ poc comportar l'expulsió del poble.
4. Les qualificacions de les dones _ formals o informals no es reconeixen. Durant la guerra quan han de fer *feines d'home* a la fàbrica, el seu salari segueix sent de dona.
5. Les dones viudes en les primeres èpoques i les solteres , per exemple, en el tancament de la fàbrica o abans resten desamparades perquè sempre han cobrat un salari "**complementari**".
6. Tot amb tot , la majoria de donen afirmen haver estat felices a la fàbrica, sobretot per la relació amb les altres dones. I, fins i tot, preferir aquesta feina a la de casa, perquè és molt "ingrata" i restes molt tancada. Aquelles, però, que ja no volien ingressar a la fàbrica sí que els hauria agradat més estar-se a casa.

7. En les poques aturades i vagues que hi ha hagut en aquesta fàbrica , hi participen directament o les impulsen les dones _ per les 8 hores, pels 15 duros o els punts_ .
8. Són conscients que no se'ls ha fet mai justícia : accedien a millors treballs, exclusivament, per influència de la família, amistats; han pogut plegar per malaltia segons el metge que van trobar, etc. Sembla que no hi ha mai cap criteri objectiu.
9. L'escola a partir que marxen les mestres seglars es diferencia més encara el tipus d'ensenyament . Mentre a l'escola dels nens tenen mestres molt avançats pedagògicament _ Montessori, higienisme _ i continua l'escola catalana, les nenes reben un ensenyament de tipus molt tradicional i més aviat castellanitzant.
10. Les monges Carmelites Terciàries Descalces van millorar molt l'aprenentatge de tot tipus de labors _ brodats, puntes de coixí, ganxet... _ que donava a les dones una excel·lent qualificació per la feina que haurien de fer a la fàbrica. És a dir, es tractaria d'una qualificació formal, obtinguda a l'escola, amb tot no fóra mai reconeguda com a tal.
11. Amb el franquisme el control que exerceixen les monges sobre les nenes s'extén àmpliament a les activitats que tenen lloc fora de l'escola i que pertanyen a la jurisdicció de mares i pares. El diumenge cal haver anat a missa, a doctrina, a rosari _ Viacrucis, si toca_ i al cine a Sant Lluís _ centre parroquial _ . Qualsevol assistència al cinema de l'Ateneu _ amb pel·lícula apta_ és durament recriminada a col·legi. Un ball de disfresses infantils pot implicar dies de càstig.
12. Fins l'any seixanta aproximadament les monges mantenen que el nivell d'ensenyament que imparteixen és l'adequat ***no necessiten més per anar a la fàbrica***. Només quan arriba la Germana Anna M^a introdueix canvis en els continguts per millorar-los.
13. Potser el canvi més significatiu en relació a les diferents generacions de dones, és que les nascudes a finals dels quaranta, de la quarta generació, tenen un horitzó una mica més obert. No és tan dura la sentència : 14 anys a la fàbrica. Potser poden fer alguna altra cosa, fins i tot anar a Barcelona.

La proposta didàctica és : **Treball de recerca per a 2n de Batxillerat** , en què es pretén implicar l'alumnat directament en la història de les dones i al mateix temps que aprenguin a localitzar i treballar les diverses fonts _ orals, escrites, imatges _ i que ho facin en grup. També espera implicar professores i professors per poder intercanviar resultats i redefinir el projecte.

G) ANNEXOS

1. Exemple d'entrevista en profunditat i de transcripció mitjana.
2. Narracions. Realitzades a partir de les informacions contingudes en les entrevistes, intenten captar la cultura material (*Al safareig*) i l'ambient religiós i cultural (*No véns a matar jueus ?*) en què van viure les dones de diferents generacions.

G) BIBLIOGRAFIA

Bibliografia general

- ALCALDE, C : **Mujeres en el franquismo**. Flor del Viento Ed. Barcelona 1996
- ANGLADA, M^aA. **Retalls de la vida a Grècia i a Roma**. Ed. Empúries.Barcelona 1997
- AYUSO LÓPEZ, T. Fuentes documentales sobre el trabajo de las mujeres. Akal
Madrid 1997
- BALCELLS, A.(ed) **Trabajo industrial i organización obrera en la Catalunya contemporánea (1900-1936)**. Laia. Barcelona 1974
- BALLARÍN,P. MARTÍNEZ,C: **Del patio a la plaza. Las mujeres en las sociedades mediterráneas**. Universidad de Granada. Instituto de Estudios de la Mujer.1995
- BIRULES, FINA, ED., **Filosofía y género. Identidades femeninas**. Pamplona-Iruña, Pamiela, 1992.
- BORDERÍAS, C. I ALTRES: **Las mujeres y el trabajo: rupturas conceptuales**. Icaria Barcelona 1994
- BORDERÍAS, C. : **Entre líneas.Trabajo e identidad femenina en España. La Compañía Telefónica 1924-1980** .Icaria. Barcelona. 1993
- CENTRE D'ESTUDIS COMARCALS DEL BAIX LLOBREGAT **El brogit de la indústria (1998)**
- CENTRO FEMINISTA DE ESTUDIOS Y DOCUMENTACIÓN : **El trabajo de la mujer a través de la historia** . Madrid : Ministerio de Cultura. Instituto de la mujer,1985

CENTRE D'INVESTIGACIÓ HISTÒRICA DE LA DONA, Universitat de Barcelona. Octubre 1986 **Coloquio de la casa a la fàbrica, siglos V-XX**

ARIES, P y DUBY, G (dir), (1989) **Història de la vida privada**. Tomo 5. Taurus Ed. Madrid

BLANES, A et alii i CENTRE D'ESTUDIS DEMOGRÀFICS (1996) **Població i activitat a Espanya : evolució i perspectives** . Caixa d'estalvis i pensions de Barcelona.

PEREZ – FUENTES, Pilar (1993) **Vivir y morir en las minas. Estrategias familiares y relaciones de género en la primera industrialización vizcaina**. Estrategias familiares y relaciones de género en la primera industrialización vizcaina (1877-1913) Argitarapen zerbitzua. Euskal Herriko Unibertsitatea

CURLI, Barbara (1998) : **Italiane al lavoro 1914-1920**. Marzilio Editori. Venezia.

AMELANG, James y NASH, Mary, eds. **Historia y Género. Las mujeres en la Europa moderna y contemporánea**. Valencia, Alfons el Magnànim, 1990.

AMOROS, Celia, **Hacia una crítica de la razón patriarcal**. Barcelona, Anthropos 1985

BENERIA ..., “Reproducción, producción y división sexual del trabajo”. Mientratanto, nº 6, 1981

BORAO, J.E: “ La Campsa-Gentibus i la indústria textil catalana en la fase final de la guerra civil espanyola” L’Avenç, 170. Maig 1993 p.16-17

CAMPS, E :” Las transformaciones del mercado de trabajo en Cataluña (1850-1925)” : migraciones, ciclos de vida y economías familiares”. Revista de historia industrial nº 11, 1977, p. 45-70

DUARTE, A:” Mayordomos y contra maestres. Jerarquía fabril en la industria algodonera, 1879-1890.” Historia Social , núm.4. 1989 p.3-20

STOLKE, V: “¿Es el sexo para el género como la raza para la etnicidad?”, “Mientras tanto” 48 (1992) 87-111.

LLONCH CASANOVAS, M :” La feminización del trabajo textil en Cataluña . Vilassar de Dalt, 1910-1945.”.

COMAS D' ARGEMIR I ALTRES: **Vides de dona: treball, família i sociabilitat entre les dones de les classes populars**. Fundació Serveis de Cultura Popular. Altafulla, Barcelona, 1990

- DEBY,G Y PERROT,M: **Historia de las mujeres** Vol. 4 y 5. Taurus. Madrid 1993
- DOREL-FERRÉ,G. **Les colònies industrials a Catalunya. El cas de la Colònia Sedó**.P.A.M núm 112, Barcelona, 1992
- FAGOAGA, C: **La voz y el voto de las mujeres. El sufragismo en España, 1877-1931**. Barcelona, Icaria, 1985.
- GARCIA-NIETO,M°C: **Ordenamiento jurídico y realidad social de las mujeres**. Ediciones de la UAM. Madrid.1994 (2ª)
- IRIGARAY, L: **El cuerpo a cuerpo con la madre** (1981), Barcelona, La Sal, 1985.
- LLONCH, M:” El treball femení en la indústria tèxtil catalana el primer terç del segle XX “ dintre de : **Tercer seminari d'economies i estratègies familiars** . Universitat Pompeu Fabra 3 al 5 de març del 1997.
- TRISTAN, F: *La unión obrera*. Barcelona, Fontamara, 1977.
- MONJO, A/VEGA,A : **Hª d'una indústria collectivitzada. Els treballadors i la Guerra civil**. Ed. Empúries. Barcelona ,1986
- FERNÁNDEZ, M. **Millorar les condicions de vida.El moviment obrer a Catalunya**
(1890-1914) Graó.Barcelona ,1992 (3ª)
- LISÓN TOLOSANA, C : **Temas de Antropología española. Akal Ed. Madrid, 1976**
- MONLAU, P.F Y.SALARICH, J. **Condiciones de vida y trabajo obrero en España a mediados del siglo XIX**. Anthropos Ed. Barcelona 1984
- NASH, M.: **Historia y género : las mujeres en la Europa moderna y contemporánea** . Alfons el Magnànim; Institució Valenciana d' Estudis i Investigació València (1990)
- _____ : **Presencia y protagonismo. Aspectos de la hª de la mujer**. Barcelona, Serbal 1984
- SEGURA SORIANO, I : (1989) **Un dia qualsevol** . Història de la vida quotidiana de les dones.Ajuntament de Barcelona.
- _____ : **Mujer y movimiento obrero en España 1931-1939**. Barcelona.Fontamara

DEMOGRAFIA (Per treballar la “Mortalitat infantil”)

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT (CA L'ARDIACA)

INSTITUTO DE ESTADÍSTICA Y POLÍTICA SOCIAL DEL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA (1921) *Monografía estadística de la clase obrera*. Barcelona.

INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES (1914) *La jornada de trabajo en la industria textil. Trabajos preparatorios del Reglamento para la aplicación del Real decreto de 24 de agosto de 1913*, Madrid.

MUSEU SOCIAL DE BARCELONA (1917) *Anuari d'estadística social de Catalunya*,
Any IV, 1914 en Leopold Negre *Enquesta de les condicions econòmic-socials de les comarques del Ter i del Freser (1914-1915)*.

SELLARÉS Y PLA (1892) *El trabajo de las mujeres y los niños. Estudio sobre sus condiciones actuales*, Sabadell.

ELIAS DE MOLINS, *La obrera en Catalunya en la ciudad y en el campo. Orientaciones sociales*, Barcelona.

IZARD, M (1970) *Revolució industrial i obrerisme. Les Tres classes de Vapor a Catalunya (1869-1913)*. Barcelona, Ariel.

Com viu l'obrer a Catalunya, a “ La Nació “ portaveu de la Unió Catalanista, número extraordinari, 2 d'octubre de 1915.

ASOCIACIÓN DE FABRICANTES DE TEJIDOS DE LANA, *Memoria 1919 Y 1922 (PAG. 71 Y 47)*.

MINISTERIO DE TRABAJO (1965) *Estadística de salarios y jornadas de trabajo referido al periodo 1914-1930, obra reproducida en “ Revista de trabajo”, Madrid , núm.9 (pp.83)*

CARRERAS, F (1922) *Protecció a la dona gràvida*, Barcelona (pp 86).

BATLLE, R Y CALZADO BARRET, F (1926) *La protecció a les treballadores mares abans i després de l'infantament*, Barcelona .

SALVAT, Manuel

“La mortalidad infantil en el distrito primero municipal de Barcelona”. Imprenta. Salvat y Cia, 1915

CONSELL MUNICIPAL DE SANTS MONTJUÏCH

Material per a la didàctica del Vapor Vell.

Col·lectiu Escola de Mestres de Sants-Les Corts. Barcelona, 1985.

BLANES, A..GIL,F. I.PÉREZ,J :

Població i activitat a Espanya : evolució i perspectives.

**Centre d'Estudis Demogràfics - Caixa de Pensions. Col. Estudis i Informes
núm.5**

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA :

Estadísticas sociales. Monografía estadística de la clase obrera. Barcelona, **1921**

GÓMEZ REDONDO, R. (1992) **La mortalidad infantil española en el s XX.**
Madrid : CIS. Siglo XXI. Col. " Monografías "

PASCUAL DOMÈNECH, P. (1992) **Fàbrica i taller a la Igualada de la primera meitat del segle XX. Igualada. PAM.**

DURAN M^a A et alii (1987) : **El trabajo de las mujeres. Madrid.** Instituto de la mujer.

_____ (1986): **La jornada interminable.** Barcelona. Icaria.

Les Colònies Industrials

CORTESI , Luigi (1995) : **Crepi d'Adda** , villaggio ideale del lavoro. Grafica e Arte Bergamo.

COLOMER, M.R. i altres (1996) **Borgonyà**, una Colònia industrial del Ter (1895-1995) . EUMO Editorial. Vic.

PADRÓ I MARGÓ, J. **Colònia Güell. Del Vapor Vell a la República** Comunicació presentada a l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. L' Hospitalet de Llobregat, 24-25 de maig 1986. (mecanografiat)

_____ " **La Colònia Güell , els anys de la col·lectivització** " dins de
A.A.V.V. **Col·lectivitzacions al Baix Llobregat (1936-1939)** Centre
d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat . P.A.M, núm. 69 (1989)

_____ **L' Ateneu Unió i el moviment cultural de la Colònia Güell**
(1892-1992). Gràfiques Llopart. Sant Sadurní.

ARTICLES

(D'especial interès per al treball amb fonts orals)

Historia y fuente oral = HFO

Bertaux ; D. " Los relatos de vida en el análisis social "

Portelli, S: " Historia y memoria : La muerte de Luigi Trastulli

i " Forma y significado de la representación histórica " HFO, 4

- Grele, R.J.: " ¿ Quien y por què contesta ? " HFO, 5
- Hamer, D. y Wildavsky " La entrevista semidirigida " HFO, 4
- Borderías, Cristina " Subjetividad y cambio social en la historia de las mujeres :
Notas sobre el método biográfico " Arenal , julio /dic. 97
- Rosenthal , G. " Estructura y gestalt de las autobiografias" HFO, 2
- Saraceno , Ch. " La estructura temporal de las biografias " HFO, 2
- Catani, M. " El enfoque biográfico oral " HFO, 3
- Berg, M. "La entrevista como método de producción de conocimiento " HFO, 4
- Borderías, C i Hurtado, J (1998). "Biografías obreras. Fuentes orales y militancia sindical (1939-1978) Ed. Fundación Cipriano García-Arxiu històric de la CONC.
- Autoridad femenina, La." Encuentro con Lia Cigarini", "Duoda" 7 (1994) 55-82.
Autoritat femenina/ llibertat femenina, "Duoda" 7 (1994).

